

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

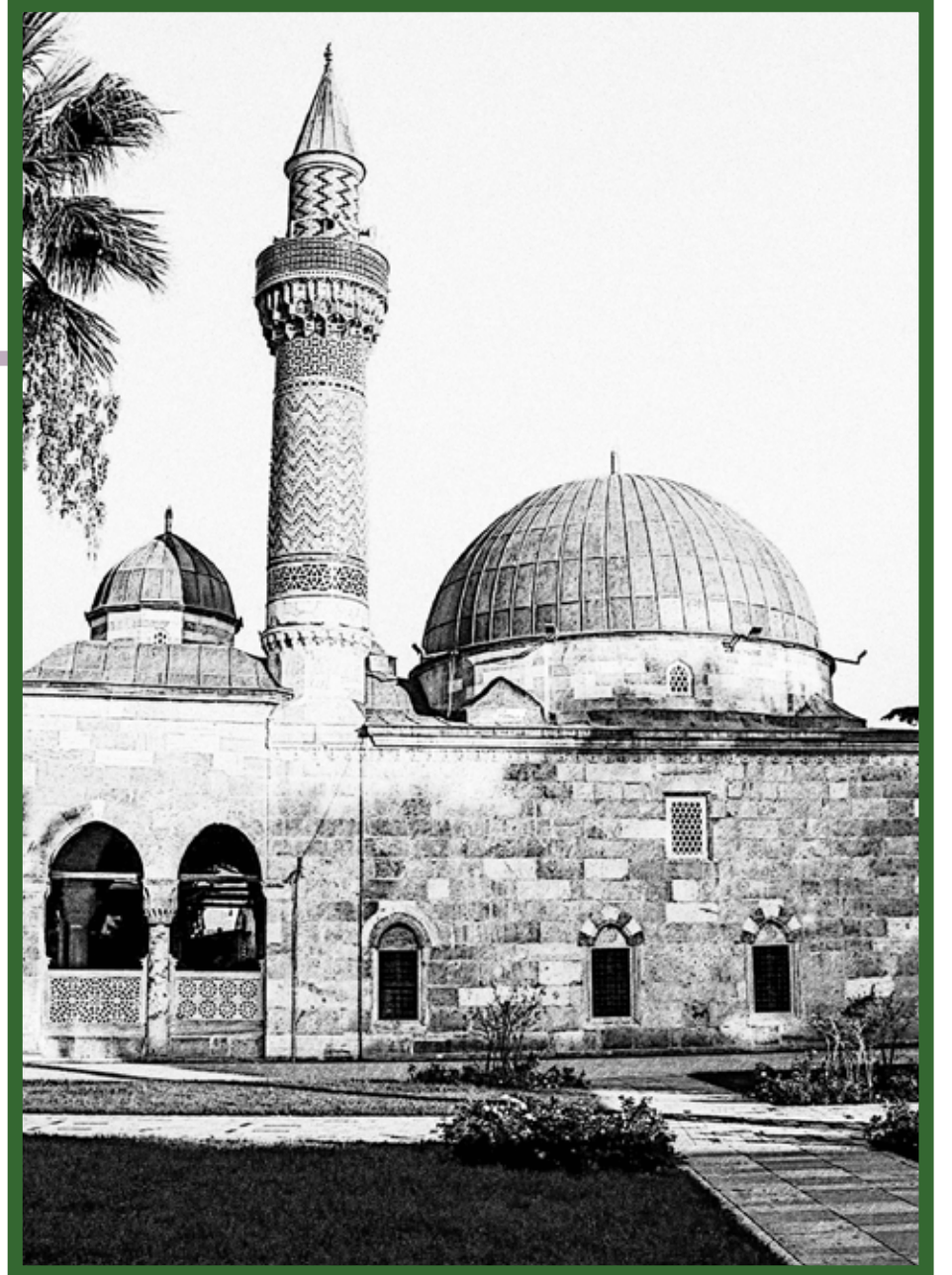
Ekim 2025 · Sayı: 61

İŞİDİN EY YÂRENLER AŞK BİR GÜNEŞE BENZER
AŞKI OLMAYAN GÖNÜL MİSÂLİ TAŞA BENZER ”

Bursa Yeşil Cami

Osmanlının ikinci kurucusu kabul edilen ve Fatih Sultan Mehmet'in dedesi olan Çelebi Mehmet'in isteğiyle 1419 yılında Mimar Hacı İvaz Paşa tarafından "Ters T" planlı inşa edildim. Tebriz'den getirilen çini ustalarının dokunuşlarıyla İznik'te üretilen çinilerle bezendim. Sırrı çözülemeyen yeşil çinilerimden ötürü Yeşil Cami olarak anılırım. On metre yüksekliğindeki gizemli mihrabım, Osmanlı çini işçiliğinde en nadir olanıdır. Taç kapım taş oymacılığının, giriş kapım ahşap oymacılığında künde-kârî tekniğinin eşsiz örneklerinden biridir. Osman Hamdi Bey, 1906 yılında yaptığı *Kaplumbağ'a Terbiyecisi* adlı eserinde yapımın üst katındaki "sultan mahfili" bölümünde yer alan pencerelerimden birini resmetmiş; renklerimi kendi renklerine katarak şanıma yüceltmiştir. Kırk iki gün öldüğü duyurulmayan ve Osmanlı tarihinde ölümü saklanan ilk padişah olan Sultan Çelebi Mehmet Han, Orta Asya kümbet geleneğinin en muhteşem Anadolu örnekleriyle süslenen ve "çinilere sinmiş Kur'an sesi" duyulan Yeşil Türbe'de karşımdaki tepede ebedî uykudadır. Bahçemdeki ihtiyar çınarların gölgesi Yeşil Türbe'ye düşünce "Su sesi ve kanat şakırtısından / Billur bir avize olur Bursa'da zaman."

FÜRKLERİN TÜRKÜLERİ

İBRAHİM TÖKEL

*Karac'oglan der ki kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm*

Türkü kadar Türk'e yakın ve yakışan bir şey yok; öylesine basit, sade ve yalın. Türkü, yani Türk'e ait olan, bu kadar. Hiç öteye beriye gitmeye, etimolojilere, kökenlere, etiyolojilere gerek yok. Türk'ün yaşarken imal ettiği herhangi bir şey işte. "Hayrete mucip olacaktır; ama bilin ki, bu toprakların insanı birlikteliği türkülerde bulmuştur. Devran dönecek ve türküler milli birlik ateşini yeniden tutuşturacak mıdır? Ortada bu suali cevaplandırma yeteneği gösteren bir babayiğit göremiyorum." Bu satırlar şair, düşünür İsmet Özel'in.

Her ne kadar ortada böyle bir babayiğit görünmese de türküler, bütün diriliği, zenginliği, naifliği ve elbette yürekleri yakıp kavuracak ateşi ile işte orada. Yüzyıllardır, bin yıllardır sabırla bizi beklemekte.

Üniversite sıralarında genç edebiyatçılar, yazar adayları olarak sık sık dostlarla sohbetlerimiz olurdu. Bir arkadaşımız bir gün öyle bir laf etti ki aradan bunca zaman geçti bu sözün büyüklüğü ve derinliği bende hiç kaybolmadı. Arkadaşımız türkülerin, Türk kültürünün bilinçaltı olduğunu söylüyordu. Türk sanatında ne kadar alan varsa; musiki, mimari, tezhip, şiir ne varsa, işte bu bilinçaltından neşet ediyordu. Mekanizma basittir. Bilinçaltı denilen yer (aslında Jung terminolojisini takip ederek "bilinç dışı" demek daha doğru)

bizim hayatımızın esas belirleyicisi olan yerdir. İnsan davranışlarının çoğu bu bilinçdışı alanların, kuvvetlerinin etkisi altındadır. Bilinçli hareketlerimizin, düşüncelerimizin kaynağı bu belirsiz, karanlık ancak mümbit aralıktır. Kişilerin bilinçaltı olduğu gibi milletlerin de bilinçaltı vardır. C. G. Jung'un Freud düşüncesinden ayrıldığı yerlerden birisi de bu toplumsal bilinçaltı konusundaki düşünceleridir. Arkadaşın söylediği şey ne kadar doğru idi. Türk hayatının en belirgin ya da mahrem alanlarını, davranış biçimlerini; aşka, yiğitliğe, tabiata ait düşüncelerini aramamız gereken yer türküler değil midir?

Türküler, Türk'ün hayatına bu kadar etki ederken o türkülerin başına neler gelmedi ki... Özellikle erken Cumhuriyet döneminde Türk müziğinin bütün türleriyle birlikte türküler de yasaklanmış; yayını, icrası ve üretimi baskı altına alınmıştır. Uzun yıllar boyunca radyodan, sahnelerden ve kamusal alandan yayını katıyetle yasaklanmıştır.

Türkü dediğimiz formların kökeni de bir hayli ilginçtir. Bugünün bohem sanatçıları son derece çağrıştıran ruh halleri içinde; Anadolu'nun bozkırını, yaylalarını, ovalarını ve elbette dağlarını köy köy dolanan, adına çoğunlukla âşık, bazen de ozan denilen saz şairleridir bu formları var edenler.

Yurdu baştan sonailmekilmek işleyen, Ege'de başka türlü, Orta Anadolu'da başka, güneyde bambambaşka ruhlar, sesler, tınılar üreten türküler. İşin mucizevi tarafı da bu. Bu kadar farklılık nasıl ortaya çıkabiliyor? Sesler, gırtlaklar, sazlar nasıl da bir ovanın, dağın arkasında bu kadar değişebiliyor. Anadolu dediğimiz bu kültürler laboratuvarı, medeniyetler galerisi nasıl bu kadar zengin müzikal farklılıklar üretebiliyor? Hakikaten bir başka taraftan mucizedir bu.

Anadolu'yu bir hayli dolanan Tanpınar da türkülerin millet hayatındaki yerini şöyle tavsif ediyor. "Bizim romanımız türkülerdir." Tanpınar, Erzurum'u ve akşamlarını iyi bilir. İnanılmaz bir hızla inen akşam, berbat ötesi bir hava ve bitmek bilmeyen kış geceleri, dışarıda acı bir soğuk. Esrik Erzurum insanı işte bu uzun kış gecelerinde kendini halkın akıl almaz ruh hazinelerine vurur. Efsaneler, masallar, halk hikâyeleri ve elbette o büyük Erzurum türkülerini. Musiki ve tahkiye buraların vazgeçilmez hazineleridir. Konuşmak, anlatmak ve saz eşliğinde türkü söylemek olmasa burada sağlam bir ruh ilkimi inşa etmek mümkün olmayacak.

Japon sanat tarihçisi, şair, estetik Soetsu Yanagi Japon halk sanatlarını anlattığı nefis kitabında halk sanatçısı için şu ifadeleri kullanıyor:

Türküler, bütün diriliği, zenginliği, naifliği ve elbette yürekleri yakıp kavuracak ateşini ile işte orada. Yüzyıllardır, bin yıllardır sabırla bizi beklemekte...

“Kendilik bilinci ve öz farkındalık eleştirmenler ve sanatkarlar için elzemdir, halk zanaatkarları için değil. Halk zanaatkarlarının doğal yaklaşımı kendilik bilinci ve öz farkındalıktan yoksunluktur. Halk zanaatkarlarını öz farkındalık taşıyan sanatkarlar hâline getirmeye çalışmıyoruz. Öyle olduğu takdirde çalışamaz hâle gelirler... Doğal zorlanmamış bu güzellik bir tür bilinç dışı lütfun neticesidir. Bu lütfü zanaatkarlara özel bir imtiyazdır ve onları kutlu bir farkında olmayışlık âlemine götürür.” (Soetsu Yanagi, *Gündelik Şeylerin Güzelliği*, Ketebe Yayınları, s. 19.)

Bu büyük lütuftan elbette en çok faydalanan fırkalardan biri de halk şairleridir. Yoksa Sivas’ın, bilmem hangi ilçesinin bilmem hangi köyünden âmâ bir şairin çıkıp 20. yüzyıl Türkiye’sinin en önemli halk şairlerinden biri olmasını nasıl anlamlandırabiliriz? Evet, Âşık Veysel adlı bu âmâ adamın bu kadar büyük bir müzik ve şiir yaratabilmesi ne mümkündür? Yine Jung, şiirin bağımsız olarak yani sadece şiir olarak var olduğunu sadece yeryüzüne çıkacak bir çatlak, bir aralık aradığını söyler. O, sadece varlık alanına çıkacak bir vesile, bir acı, bir şair arar. Nihayetinde bulduğunda âdeta varlık âlemine fışkırır. Veysel’de de olan budur, Emrah’ta olan budur, Karacaoğlan’da ve elbette Yunus Emre’de olan budur.

Türkler ruhsal hayatlarını sürekli yoklar. Onlarda ruhsallığı, maneviyatı kurcalamak gündelik rutindir. Tasavvufi hayatı sevmelerinin en önemli sebeplerinden biri belki de budur. Bu dile gelmez olanı kurcalamanın belki de tek yolu şiire çıkarır yolları. Şiirdeki metaforik, sanatsal ve sembolik anlatım ruhsal hayatın tek dile geliş biçimidir. O yüzden büyük ruhlar daima şiirle ilgilenmişler, şiir söylemişlerdir.

Türkülerdeki şiirsel arka planın Türklerin ruhsal yaşantıya düşkünlüğü ile bir bağı olduğu kanaatindeyim...

Bir Küçük Dev Kitap: *Gündelik Şeylerin Güzelliği*

Japonya kendi küçüklüğü ile mütevakıf bir biçimde dünyayı etkilemeye devam ediyor. Bu ufak tefek insanların yaşadığı yine ufak tefek ülke, renkleri, biçimleri, hiç kimseye benzemezliği ve kendi geleneğini sürdürme konusundaki inatçılığı ile dünyanın geri kalanını büyülüyor. Belki ada ülkesi olması belki dünyanın kıyısında köşesinde kimseyle tarihsel bağ kurmamanın getirdiği yalnızlaşma ile Japonya başlı başına bir kültür, estetik ve tarihsel doku üretiyor. Bu son derece gururlu ve onurlu toplum, özellikle eşya bakışındaki tuhaflık, gündelik ritüellerindeki anomaliler hasebiyle daima dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Japonlar için dünya-

nın kendileri ve geriye kalanlar şeklinde görüldüğünü biliyoruz. Bu bakımdan diğer toplumlarla ilişkileri sürekli sorun teşkil etmiştir. Çok şey öğrendikleri hatta tarihsel olarak abileri saydıkları Çin'e, güç eline geçince, yani Çin işgali sırasında neler yaptıkları hâlâ hafızalarda tazedir. Aynı şekilde Kore işgali sırasında yaptıkları da... Keza İkinci Dünya Savaşı'nda nasıl militer bir ulus inşa ettikleri ve o muazzam kibirleriyle dünyanın ve kendilerinin başını nasıl derde soktukları da... Amin Maalouf okunması kitabı *Labirent*'te bu acı hikayeyi ne güzel anlatır.

Bütün bunların yanında Japonya'ya duyarsız kalmak da mümkün değildir. Üretim güçleri, sanat anlayışları, disiplinleri ve titizlikleri bizi o tarafa bakmadan rahat bırakmayacak. Özellikle geleneksel Japon hayatı, derinliği ve estetiği ile hepimizi büyülüyor. Japonya'da "görmek" her şeyin önündedir. Bahçeleri, görmek içindir; kimonoları, geleneksel tiyatroları, tapınakları ve hatta yemekleri. Bir Japon yemeği tatsız tuzsuz olabilir ama asla çirkin olamaz. Rengârenk ve biçim mükemmelliği ile donatılmış sofralar, mide ve damak için değil göz içindir. Kumaşları, köprüleri, tarlaları hep görmek üzerine bina edilmiştir.

Elimde küçük bir kitap var: *Gündelik Şeylerin Güzelliği*. Japon halk sanatları tarihçisi, şair, müzeci

Soetsu Yanagi tarafından yazılmış. Ketebe Yayınlarından çıkmış bu minik şaheser. Yanagi kitapta Japon el sanatları neticesinde ortaya çıkan gündelik eşyaların varoluş ve estetik arka planını sorguluyor. Ama ne sorgulama... Resmen Japon estetik tarihi dersleri hatta evrensel sanat tarihi dersleri olmuş. Özellikle "desen" hakkında yazdıkları evrensel estetiğe giriş dersleri gibi âdeta. Keza "Japon Perspektifi" adlı denemesi de kısa bir perspektif tarihi niteliğinde. Görmek, bilmek ve sezme ile ilgili şu kısa alıntı işlerin ne kadar derin ve karmaşık olduğunu bize gösteriyor: "Gözlerimiz ve nesnelere arasına bir şey girer. Sezgi değildir bu. Sezgi hemen doğrudan görmektir. Sezgi şimdi, dümdüz ve doğrudan görmektir ne eksik ne fazla.

Sezgiye zaman işlemez. Derhâl meydana geldiği için tereddüte yer bırakmaz. Anında oluşur. Tereddüt olmadığından sezgide şüphe barınmaz. İnanç sezgiye eşlik eder. Görme ve inanma kardeştir.

Japonlar görme konusunda çok kabiliyetlidir. Sebebi, yukarıda bahsettiğimiz gibi çay merasimiyle bütün ulusun edindiği terbiyedir." (Soetsu Yanagi, *Gündelik Şeylerin Güzelliği*, Ketebe Yayınları, s. 102.)

Kitabı okurken aklımızdaki o deli soru sürekli zihnimize asılı kalıyor; Türklerin gündelik eşya-

ları üzerine böylesine bir çalışma yapılabilir mi? Bizim hangi gündelik eşyalarımızın kültürel, estetik arkeolojisi yapılmıştır? Orijinal bir Türk gündelik eşya listesi var mıdır? Bu sorular ve daha nice dertli zihinlerde akıp gidecek.

Elbette halılarımız, kilimlerimiz, özel üretim kumaşlarımız (kutnu, tafta, Şile bezi), ahşap ve bilimum özel hammaddelerden kaşık/kepçelerimiz, bakır mutfak eşyalarımız, gümüş kazazlarımız, hamamlıklarımız, çeyiz sandıklarımız, iğne oylarımız, kendi motif geleneğimizin ürünü dantelalarımız ve belki daha birçok gündelik eşya sepetimiz var. Ancak bunların estetik tarihsel arka planını deşip tarihsel bir Türk estetiği inşa edebilecek estetlerimiz var mı? Kitap bu sorularla gündelik Türk hayatına ilişkin bu can alıcı soruları sorduruyor.

EDEBİYATA NÖROBİLİŐSEL BİR GÜNCELLEME

LEYLA ARSAL

Bilişsel bilimlerin 50 ve 60'lardan itibaren hızla gelişmesi düşünce sistemlerini etkilemiş, alanın birçok disipline etkisi kaçınılmaz olmuştur. Özellikle dilbilim, psikoloji ve onlarla iç içe bir etkileşimle birlikte edebiyat alanında yapılan çalışmalar, bu tarihten günümüze değin sürdürülen ve gittikçe daha da geliştirilen “bilişsel poetika” (cognitive poetics, 80'li yıllar) kavramını literatüre kazandırır. Yapısalcılık, post-yapısalcılık, göstergebilim, “yeni eleştiri” gibi eski kavramların artık iyice rafa kaldırılıp (bir kaynak olma vazifesi korunarak) çağın bu yeni eleştirel bakış açısına yöneldiği günümüzde, kavramın güncel önemine binaen öncelikle onu ve onunla ilişki hâlinde olan “gestalt kuramı”, “bağlantısallık” ve “plastisite” kavramlarını birbirleriyle ilişkilendirerek açıklamaya çalışacağım.

Bilişsel Poetika

Bilişsel poetika ilk kavramsallaştırmalarını Reuven Tsur'un yaptığı, yazar-metin-okur üçgeninde zihinsel süreçlere odaklanan bir edebî okuma (edebî eleştiri) kuramıdır. Zihinsel süreçlerin metin evrenine, metin evreninden de tekrar zihinsel süreçlere geçerek oluşturduğu örüntülerin nasıl anlam ürettiğine dair

analitik bir çerçeveye sunar. Bu sayede edebî metinlerin zihinsel süreçleri tetikleyerek oluşturduğu örüntülerin bilişsel bir haritalamasına ulaşarak metni anlamlandırma sürecini daha sağlıklı bir şekilde analiz edebiliriz. Zira okuma faaliyetiyle birlikte, metne gömülü hâlde statik bir durumda olan bedenlenmiş zihni ivmelendirerek dinamik bir yapı kazandırmış oluruz ve farklı tüm okumalarla birlikte bu dinamik yapı çok anlamlı bir çeşitliliğe aralanır. Bilişsel poetika, okuma faaliyetinin farklı zihinsel süreçlerde yarattığı çeşitliliğe odaklanarak metnin çok anlamlı yapısına mercek tutar. Bu durumda zihinsel süreçlerin nöral düzeyde işleyişi, dilsel girdilerin örüntüler oluşturarak şekillenmesi, bu örüntülerin birbirlerini tetikleyerek yeni bağlantılar kurması ve yeni açılımlar yaratması gibi oluşumlar öne çıkarak araştırma alanımızı netleştirirler. Zira metnin harfler, kelimeler, cümleler şeklinde görüntülenen dilsel girdilerinin ardında gömülü zihinsel bir akış, yani bedenlenmiş bir zihin vardır. Bilişsel poetika bu akışı üslup, bağlam ve bağlantısallık dolayımında bütüncül bir sorgulamasını yaparak analiz eder ve metne gömülü zihinsel süreçleri çözümler.

Gestalt Kuramı

20. yüzyıl başlarında Almanya'da ortaya çıkan bir psikoloji akımı olan Gestalt, “bütün”, “şekil”, “form” anlamlarına gelmektedir ve insan psikolojisinin dünyayı bir bütünlük hiyerarşisi içinde algıladığı tezini savunur. Bu teze göre: “Bütün, kendisini oluşturan parçaların toplamından daha fazlasıdır.” Yani, bir bütünü oluşturan parçaların zihinsel algı tarafından nasıl bir araya getirildiği ve algılayan kişinin zihninde nasıl bir (başka) bütünlük oluşturduğu önemlidir. Gestalt kuramının ilkeleri arasında sayabileceğimiz “yakınlık (proximity)”, “benzerlik (similarity)”, “süreklilik (continuity)”, “kapanış (closure)”, “şekil-zemin (figure-ground)”, “simetri ve düzen” gibi özellikler, bu algısal bütünlüğü anlamlandırabilmemize olanak sağlar. Wertheimer'a göre beyin, duyuşsal verileri pasif biçimde algılamaz, aktif biçimde organize eder ve anlamlandırır. Gestalt; zihnin algıladığı şeyleri sadece verili parçalara bakarak değil parçalar arasındaki ilişkileri organize edip bir “bütün” olarak anlamlandırmasıdır. Bu bağlamda algı, zihnin aktif olarak örüntü kurma ve anlam üretme sürecini ifade etmektedir.

Okuma faaliyetiyle birlikte, metne gömülü hâlde statik bir durumda olan bedenlenmiş zihni ivmelendirerek dinamik bir yapı kazandırmış oluruz.

Bağlantısallık

Zihinsel işlevlerin beynin farklı bölgeleri arasındaki ağlar ve bağlantılar aracılığıyla gerçekleştiği görüşü nörobilim çalışmaları açısından yeni bir bilgi olmamakla birlikte, zihnin nöral ağ yapısının beyinle bedeni aynı anda zihinsel bir yapıya dönüştürdüğü ve bedenin topyekûn bir zihin olarak işlevselleştiği görüşü bilişsel araştırmalar sayesinde çok daha yenidir. Zihinsel yapı beyin, beden ve hatta tüm evrenle birlikte etkileşim hâlinde işlevselleşen bir mekanizmanın parçası olarak hep devinim üzeredir. Bu mekanizma, tüm evreni zihinsel düzeyde iletişim içinde bulunduran “kozmetik hologram” olarak adlandırılır; ışığın (enerji/hareket) sarmal bir döngüsellikle zihinsel yapıyı oluşturması ve devinim üzere canlı ve bağlantılı kılması yani. Bağlantısallık, işte bu devinimin bir parçası olan zihinsel ortamlar arasındaki etkileşimi ve bir iş birliği farkındalığıyla işleyen kesintisiz akışı ifade eder. Şey’ler, oluş’lar ve zihinler arasındaki bu bağ, evrenin çarpıcı yaşam felsefesidir.

Plastisite

Beynin plastisitesi (neuroplasticity), beynin deneyimlere yanıt olarak yapısal ve işlevsel olarak değişebilme ve yeni bağlantılar/yolaklar kurma kapasitesidir. Plastisite, nöronal bağlantıların yeni bağlantı yolları açmasını değil olan bağlantıların (yani sinaptik ilişkilerin) yapısını, karakterini, şeklini, tipini, biçimini, işleyişini, hızını, bağlamını, yönünü, yöntemini, miktarını vb. değiştirmesini ifade eder. “Ufuk açıcı” tabiri tam bu ilişkisel değişme-

yi, çeşitlenmeyi, genişlemeyi karşılar. Zihin, rutin işleyişinin dışına çıkmış, yepyeni bağlantılar, yapılanmalar edinerek yepyeni örüntüler oluşturmuştur; âdeta olanın içinden olmayana bulgulamak, boşluğu genişletmek gibi bir açılım. Zihnin rutin akışında/ işleyişinde plastisite meydana gelmez, ancak bir okuma faaliyeti bu rutin akışı değiştirip plastisite yaratabilir.

Kavramlar Arası Etkileşim

Zengin bir bilişsel deneyim olan edebî okuma faaliyeti hayal gücünü uyarır, empatiyi geliştirir, zaman, mekân ve bakış açısı manipülasyonları sunarak çelişki ve belirsizlikle baş etmeyi gerektirir. Tüm bunlar yeni nöral yolların aktive olması ve güçlenmesi anlamına gelmektedir. Edebî metinlerle uğraşmak, beynin bağlantısal yapısını esnekleştirerek plastisiteyi işlevsel hâle getirir. Yani zihin, yeni örüntü tanıma/ilişkilendirme yolları geliştirirken (plastisite) parçaları birleştirerek bütüncül bir yapıya ulaşır (gestalt) ve anlam üretir. Bu yeni bağlantı yolları beynin ağ yapıları arasındaki nöral akışı çeşitlendirerek ivmelendirir (bağlantısallık). Bu sayede yorumlama becerisi gelişerek sinaptik güçlenme gerçekleşir ve zihin boşlukları doldurarak yorum üretir (bilişsel poetika). Gestalt, bağlantısallık ve plastisite kavramları “bilişsel poetika”yla iç içe bir etkileşimle edebî metinleri tahlil edebilenin en gerçekçi ve analitik bir sunumunu yaparak sinaptik bir yeneden yapılandırma sağlar. Yani sadece anlam üretmekle kalmaz, beynimizin kendisini de yeniden örgütleyip, sürdürülebilir bir devinim yaratmış oluruz.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Ânların toplamından ibarettir. Hepsi birer fragman. Asıl film ötede.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Kalem, kitap, çay.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Yeni kesilmiş elma kokusu. Kış gecelerinde oturmaya giderdik ve elma kokusu odayı baştan ayağa dolaşırdı.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Kütüphane memuru ama amirlerin değil kitapların memuru.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Raskolnikof. Çünkü işlediğimiz suçların cezasını, eczasını arayıp durduğumuz bir hayatla ödüyoruz.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

"Kend'öz bilinci" demişti Yunus. İnsan olabilmeyi başardığım anları özleyorum daha çok. İnsan en çok kendini özler. Kendini özleyemeyen gayrıyı özleyemez.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Yirmi yaşındaydım. Üstünde "diriliş" yazılı bir kapıdan içeri girdim. Müthiş bir andı. Yaşamıyor gibi yaşamamanın sırrını gördüm ve anladım. Müthiş bir andı. O günden beri her duvarda her kitapta her yüzde her sözde ve her şiirde kapıların sırrını arayıp duruyorum... Ve bu benim "kırılma" değil "onarılma" noktam oldu. Hep.

8 Mevsimlerden hangisi?

Ben baharseverim. İlki sonu hiç fark etmez. Değil mi ki doğumsuz ölüm, ölümsüz doğum olmaz. Öyle. Biri yazın biri kışın eşiği... Yeryüzü eşiği demiştim, bahar benim eşik güzelimdir.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Kaşgarlı Mahmut, kelimelerin peşinde şehir şehir, oba oba gezerken yanında olmak isterdim.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

"Kılıç Hakkı" başlıklı şiirim son dizesiydi: Bu yara bizi ne zaman saracak?

11 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Kitaplarımı ağırlamak için rafları kullanırım. O sebeple raf benim için has oda gibidir. "Raf Ömrü" şiirini yazmıştım bir de. Serbest çağrışım. Rafları severim. İtiraf edeyim ki bu güzel sorunuza görünce biraz ürperdim. Acaba ben de mi ordayım...

12 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Hazreti Ebubekir. "O (sas.) söylüyorsa doğrudur." demişti.

13 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Birden parlamam. Lamba da patlayacağı zaman çok yanarmış. Ben hatunun yalancısıyım.

14 Geçerken gördükleriniz...

Dervişin biri demiş ki; doğan her yeni gün Allah'ın insanlardan ümidini kesmediğinin bir kanıtıdır. Zulüm ve inkârın resmî geçidinde isyanı ve umudu, iyilerin ve masumların yüzünde imanın neşesini ve güzelliğini görüyorum.

15 Bir notunuz var mı?

Hepimiz ölüme çare arıyoruz da hayata çare arayan var mı? Varıp kapısına çırak yazılalım.

AYAKÜSTÜ

SORULAR?

FABİATLA KUCAKLAŞABİLMEK

ZEYNEP ODABAŞ

Kitaplarda değil sadece yalnız başıma yürüyünce bulacağım şey ne?

F. Gros, Yürümenin Felsefesi

Her şey biz yaşadıkça tükeniyor. Önce zaman, ardından zevkler, sonra arzular bir bir yitiyor. İnsan kısıtlı zamanda tüm potansiyelini kullanmak için çabalıyor. Durmaksızın kazanıyor, alıyor, eskitiyor ve bu hızlı süreçte kendi de eskiyor, yoruluyor, yaşlanıyor. Elde kalan ne? Ölmeden önce bize kalacak, yaşamımızı anlamlı kılacak olan ne?

Uzun bir yürüyüşe çıksam şöyle büyük ağaçlarla dolu bir ormanda. Güneş ışıklarının ağaçların arasından altın huzmeleriyle yukarı doğru kafasını kaldıranlara göz kırptığı, bitimsiz görünen kocaman bir ormanda. Yaprakların her tonunu görebileceğim, düşerken bile güzel olmanın nasıl bir şey olduğuna şahit olacağım, toprakta kendiliğinden biten mor, pembe, sarı mini minnacık çiçeklere şaşıracağım bir ormanda. Kim bilir neler fısıldayacaklar bana? Belki de şöyle diyecekler:

“Doğadan kopmak, sadece şehir hayatı ile yetinmeye çalışmak kendi yaradılışına meydan okumak değil mi? Bir bütünlüğü bozmak, ruhunu

aç bırakmak, ters istikamete yol almak... İlla yemyeşil bir orman ya da masmavi bir göl değildir doğa, sarp kayalıklı dağlar, karanlık mağaralar da insana çok şey söyler. Yeter ki insan eli değmemiş, sadece Yaratıcı'nın eserini görebileceğiniz bir yer olsun. Şimdi çevir gözünü yukarı ve bir bak. Dikkatlice izle, renkten renge giren bulutlara, altın huzmelere ya da yıldızlarla kaplı o yüce göğe uzun uzun bak.”

Bu sesi dinleyip bir süre doğaya ibretle bakmaya çalışıyorum. Sonra şunu fark ediyorum; ne zaman ki büyük bir sanat eserinin tam içinde yaşadığını unuttu insan işte o zaman sadece kendi yaptıklarına hayran olmaya başladı. *Göğü Delen Adam* adlı kitapta bir Kızılderili gözüyle şöyle söylüyor Eric Scheurmann bu gerçeği: “Çünkü beyaz adamın yaptığı hiçbir şey, Büyük Ruh'un mucizelerine yaklaşamaz bile.” Ruhsuz binalara, gürültücü taşıtlara, minicik aletlere duyduğumuz hayranlığı, kendini devamlı yenileyen, renkten renge şekilden şekile bürünen tabiata beslemeyi unuttuk. Onlar zaten

olması gerekendi! Hâlbuki dünya güneşe bir milim yaklaşıp yeryüzünün kıyameti olacaktı. İnsan buradaki inanılmaz düzeni görmeyip kendi bir şeyler ürettikçe kendini her şeyin hâkimi zannetti. Doğayı ise bir fotoğraf dekoru olarak görmeye başladı. Oysa Cahit Zarifoğlu'nun dediği gibi, “Burası dünya! Ne çok kıymetlendirdik. Oysa bir tarla idi ekip biçip gidecektik.” Bize düşen toprakla, dağla, denizle, ağaçla, kuşlarla birlik olmaktı. Onların da kendince bir dili olduğunu bilip bize söylediklerini duyabilecek yeni bir duyuş kazanmak, böylece onların varlığına saygı duymaktı.

Küçük Ağaç'ın Eğitimi adlı kitapta Küçük Ağaç, Kızılderili bir çocuğa verilen isimdir. O, büyükbabası ve büyükannesiyile birlikte ormanda yaşar. Gizli köşesinde korkmadan tek başına gece uyuyabilir. Ağaçlarla, bitkilerle ve hayvanlarla arasında bir bağ vardır. Gidişatı okumayı öğrenmiştir. Her şeyde gizli bir ruh olduğunu farkındadır. Sadece ihtiyacı olduğunu almayı bilir. Ölmü çok yakından tanır. Ölmek de

doğmak gibi doğanın bir parçasıdır. Ona göre mevsimler bile insana çok şey anlatır. “Güz, doğanın merhamet zamanıdır. Sana, ölmekte olanlar için işleri düzene sokma şansı verir. (...) Hatırlatma zamanıdır bu... Pişmanlık duyma ve yapmamış olduğunuz bazı şeyleri yapma zamanıdır. Söylememiş olduğunuz şeyleri söyleme zamanı.” Doğayla bütün olmayı, ondan yaşamına ışık tutacak şeyler öğrenmeyi tecrübe etmiştir Küçük Ağaç. Tıpkı büyükbabası ve büyükbabası gibi.

Doğadaki denge ve uyum her varlığın birbirine hizmet etmesi, destek olması, birbirinin varlığına katkı sağlamasıyla da ilgili. Ancak bunu bilerek, aklederek yapıyorlar. Onlar ilahi emirle bu düzene katkı sağlıyor, vakti gelince de ömürleri bitiyor ve yine toprağa karışıyorlar. Fakat insan için durum farklı. Bu düzeni bozabilecek yetkisi var onun. Meleklerin şaşırdığı nokta da bu. Allah, insanı yaratacağı zaman dünyada bozgunculuk yapacak birilerini mi yaratacağın, diye şaşıyorlar. Evet, Allah buna izin

veriyor. İyiliğin ve kötülüğün her an mücadele içinde olmasını istiyor. Çünkü bilinçli/seçilmiş iyilik ancak o zaman ortaya çıkabiliyor. İnsan tabiata güzel bir nazarla baktığında, onunla bütün olmak istediğinde ve onda Allah'ın ayetlerini aradığında hakikate doğru yol alıyor. Tabiata bakarak Allah'ın esmalarını görüyor, ağaçlara selam veriyor, ağaçların o selamı aldığını yüreğinin derinlerinde hissediyor. Tüm bu düzene hayret eden bir nazarla bakıp asıl gücü sahibine verdiğinde hak yerini buluyor, hak yerini bulunca insan yaradılışındaki maksada erişebiliyor. Gizli hazine idim, diyen Rabb'ini tanıma yolunda adım adım ilerliyor.

Tabiatla sınımsız kucaklaşabildiğinde insan her şeyin olması gerektiği gibi olduğunu, vaktini beklediğini, birbirine fayda sağladığını, ahenkle var olup vazifesini tamamlayınca ahenkle toprağa karıştığını görüyor. Abes hiçbir şey yok. Eksik ya da fazla da... O zaman adımlarını yeryüzünde daha itinalı atıyor. Bu ahengi bozabilecek tek varlığın kendisi olduğu idrakiyle mahcup, rikkatli ve dikkatli yürüyor.

ĐUR YOLCU

Z. RUMELSA TOPAL

Lügatte, yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak yahut sona ermek olarak tanımlanır “durmak”. Yarıda kesilen bir iş, yarım kalan bir oyun, filmin en heyecanlı yerinde sona eren bir ömür, son kez uçuveren bir nefes... Sahi, durun bir dakika! Duyuyor musunuz uzaklardan gelen bu sesi? Dağlanmış bir kalbin kor sesini... Bir yankı, bir çağrı... Haydi, kulak verelim dizelere, üstadın durduğu yere: “Otuz üç yıl saatim işlemiş ben durmuşum / Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurtmuşum!”

Hızla akıp giden çağımızda durmak isteriz bazen. Nefes nefese kaldığımızı durduğumuzda fark ederiz. Adı konulmamış hisler, ansızın yaşanıp kaybolmuş hatıralar, yaprak yaprak dökülmüş yıllar kalır avuçlarımızda. Takvim yaprakları doğum günümüzü değil de hastane randevu günlerini hatırlatır. Filancanın vefat yıl dönümü, harmana şu kadar vakit kalmış, köyden göçeli kaç mevsim olmuş... Üç bahar önce açan çiçekler dallarında kaybolmuş. Ellerini göğe açan ağaçlar serçe kuşlara veda etmiş. Perdelerin boz rengi, sobanın kül rengi, gökyüzünün mavisi... Neşeli sofraların şen sesini yitirince kaynayan kazanlar tat vermez olmuş. Bir çare bulmak umuduyla sokağa atarız kendimizi; koşan çocuklara, kanat çırpın kuşlara, görülmeyen solan gülhatmi çiçeklerine haykırırız: “Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak!”

Bir el konar omzumuza, geçmişten gelen kadife bir ses... Evimize çağırır bizi: “Eve dön, şarkıya dön, kalbine dön...” En başa dönmek isteriz, mümkün mü? Dünyaya gözlerimizi açtığımız o ilk ana, ilk sese, ilk çığlığa... Hızlı hızlı nefes alıp verdiğimiz, meraklı gözlerle süzdüğümüz ilk gülüşe, anne kokusuna dönmek isteriz. Anne kokusuyla dolunca durur, sakinleşiriz. Kulağımızda filizlenen ilk ezanla armağan edilir adımız. Sonraları pek çok kez duyarız o ezanı. İsimsiz ezanlar bize kim olduğumuzu hatırlatmaz olur. Anne kokusu, yağmur sonrası toprak kokusuna karışır. Sayılı nefeslerden birer birer sayılar eksilir. Duymayız. Gelincikler açar alev alev yanar. Görmeyiz. Su gibi akıp giderken ömür, adımlarımızı kocaman atarız. Hayallerimiz, iddialarımız ve sözlerimiz büyür. Kim seden korkmayız. Ve nihayet insan iddiasından vurulur. Ezansız bir namaz ile tanışır, en sessiz namaza durur. Hayatın en renkli anında toprak rengi bir hüznün çöküverir. Geçmişin taptaze anılarına soğuk bir toprak atılır.

Dört nala giden hayata mola veririz. Belki reklam arası... Hayat buluruz. Ruhumuz derin bir nefes alır, ötelere bir tat gelir. Sakin ve ferah. Dua dua açılan ellerimiz ve bükülen dizlerimizle eşikte dururuz. Beklemenin ve yakarmanın tadı ramazan sofralarından bir renk taşır. Perdenin aralanmasını ve yüzü suyu hürmetine bağışlanmayı

dileriz. Tespihlere sarılırız sonra. Döne döne hızlanan tespihimize otuz üçte bir nefes hakkı veririz. “Süp, süp, süp” heceleri, yavaşladıkça “süphanallah” ile lezzetlenir. Çocukluğumuzun neşesi tekbirlerle dirlik kazanırız.

Sözümüzde dururuz aslında. Ahde vefa, gönle safa sözümüz ki aklımızdadır daima: “Kâlu belâ.” Her adımda şah damarımızdan daha yakın bir iz taşırız. Sözümüzün eri olmak ister kırık ve mahzun bir kalp ile yakarırız. Kalbimizde bizi yoran, kıran, üzen her ne var ise sıyrılmak isteriz ondan. Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı, sırrınca yunup yıkanmak, pirüpak olmak için varırız hicaza, vakfeye dururuz. Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın adımlarını takip ederiz. Boğazımıza durur sözler, yutkunamayız. Âdem babamızın tövbesine bir damla gözyaşı daha ekleriz.

O nasuh tövbe ile durur zaman. Ne geçmiş ne gelecek, yalnız şu an! Nedamet getirir geçmişe bir sünger çekeriz. Geleceğe dair yepyeni sözler veririz. Halis niyetler ile kendimizi yeniler, tomurcuklanırız. Ardından çiçeğe durur kalbimiz. Şairin “Çiçeğe durdu kalbim, içtim parmaklarından / Göz çeşmem suya erdi, sevda kaynaklarından” dizelerinde yaprak yaprak açılırız. Gülistanda bir sümbül oluruz. Öyleyse, dur yolcu!

Bir saat kulesinin önünde buldum yine kendimi. Sanki her defasında gizli bir güç beni buralara getiriyor. Oysa bu şehre ilk kez geliyorum ben. Bu saat kulesini de ilk kez görüyorum mesela. Gittiğim her şehirde bunu yaşıyorum nedense. İşlerim bitince şöyle kısa bir şehir turu yapayım derken oluyor bütün bunlar. Anlamıyorum neden ve niçin?

Kendime itiraf etmekten korktuğum nokta burası. Aslında bile isteye geldiğimi, seyahatlerimde önceden araştırdığım saat kuleleri için özel vakit oluşturduğumu yol arkadaşlarım bile biliyor. Öyleyse neye yaklaşmaya çalışıyorum ben? Bir koleksiyoncu edasıyla Safranbolu'daki yüzyıllık tarihî saat kulesinde fark ettim bu gerçeği. Aslında ustamı ve onunla geçirdiğim yılların izini arıyordum ve ustamla beraber çocukluğumu...

Zaman kaybolmuş, tarih geriye sarmış ve ben otuz sene öncesine gitmiştim. Gözlerim kapalı, zihnimde bir film şeridi gibi akan sahneleri yanımda bir dostla paylaşıp, bir senariste anlatır gibi aktarmaya başlamıştım.

Kıymetli dost, saatlerle arkadaşlığım, ustamla tanışıklığım çok küçük yaşlarıma dayanır. Çıraklığa başladığımda on bir yaşındaydım. İlkokulu henüz bitirmiştim. Mehmet ustam, gönlü güzel, yüreği merhametli, eli hünerli ve işinde mahir bir saat ustasıydı. Zanaatkârdı, bir sanatçı edasıyla yapardı dokunuşlarını köstekli, guguklu, kurmalı her çeşit saate. Zamanın mekaniğine dokunan bu adam işine öyle kaptırırdı ki kendini envaiçeşit saatlerin sergilendiği cam tezgâhın arkasındaki alçacık tabanlı iki yanı kolçaklı sandalyesinde ilk başta onu fark etmek hayli zor olurdu. Sağ gözüne koyduğu lüpü ile zamanın iç âlemine, ruhuna dalar, kendisine emanet edilen saatlerin sıkıntılarını anlamaya çalışırdı. "Mehmet ustam ne zaman iyileşir bizim hasta?" diye yöneltilen meraklı sorulara aynı incelikle "Bir müddet misafirim olacak." diye cevap verirdi. Ustam için de oraya gelenler için de saat yalnızca vaktin çetelesini tutan bir eşyadan ibaret değildi elbet. Hayatlarında yer kaplayan, kimi zaman sırdaş kimi zaman yoldaş olan canlı bir varlıktı âdeta. Zira o dönemde insanların eşyalarıyla kurdukları bağ bugüne göre çok farklıydı. İşlevini

Yitiren her şey öyle hemencecik gözden çıkarılmıyor, atılmıyor, yerine yenisi konulmuyor, tedaviye ihtiyacı olan hasta gibi önce iyileştirme yoluna gidiliyordu. Aksesuar olmaktan çok öte bir anlam içeren bu ilişkide bazı kutsal zaman dilimleri çok daha kıymetliydi.

Saatlerin her zamankinden daha çok başköşeye yerleştiği bu özel vakitlerden önde geleni şüphesiz ramazan ayıydı. Dakikanın ve dahi saniyenin, ayrı bir öneme sahip olduğu bu kutlu ay öncesi evlerde kırık dökük zili çalmayan, alarmı çalışmayan ne kadar saat varsa acil konuğumuz olarak yer alırdı tam teşekküllü saat bakım onarım hastanemizde. Ustam ayrıca dükkândaki eksikleri belirlerdi bu aya hazırlık olarak. İhtiyaca binaen yeni saatler alır, yerlerine titizlikle yerleştirirdi. Mevcut duvar ve masa saatlerinin de ayarını yapardı. O esnada cami figürlü masa saatlerinin ezan sesleriyle guguklu saatlerdeki guguk kuşunun sesleri ortamda hep beraber bir senfoni oluştururdu. Bu çok sesli koroya ustamın sevdiği ve çalışırken yanı başındaki teypten her daim dinlediği hafız karilerin Kur'an tilavetleri de eşlik ederdi.

Ve gerçek özlem asıl vatanımızdan ayrılışla başlayan gurbetin ruhumuzdaki yansımasıydı esasında, kim bilir...

İlginç bir adamdı ustam. Hafızı kelamdı her şeyden önce. Gün içinde oluşan boşluklarda her zamanki köşesinde gözünde gözlüğüyle Kur'an okurdu usulca. İşlerin yoğunlaşıp kendisinin okuyamadığı zamanlarda ise bir teyp kasetiyle yine ilahi kelimeleri duyulurdu o dükkânda. Bunun yanı sıra *Mızraklı İlmihal* kitabı ve gazeteci abinin getirdiği günlük gazete de yerini alırdı tezgâh üstünde. Önce müsaitse kendi bir göz atar sonra da gelenlerin okuması için orta alana bırakırdı. Gazetelerden kesilmiş köşe yazıları, dinî ve ilmî bölümler bir de pratik bilgi içeren yazı kupürleri mütevazı dükkânın değişik alanlarında göz hizasında asılı olurdu. Bendeki okuma, yazma, öğrenme aşkı da ondan bir miras olarak küçükten yer etmişti benliğime belli ki.

Hafız olması sebebiyle bir dönem camide hoca olarak görev yapmışlığı da olan ustam Almanya'daki meslek eğitimi sonrası başarıyla elde ettiği ustalık derecesiyle saatçilik zanaatında devam etmiş, zaman içinde sağlam işçiliğiyle çevrede tanınan, güvenilen ve rağbet gören bir esnaf olmuştu. Hem ilim sevdalısı hem rikkatli bir zanaatkârdı. Bu yönleriyle farklı bir tarzı vardı.

Saatlerin, ilim ve irfan muhabbetlerinin sıcakık dünyasına tanıklık eden bu küçük, sade tamirhanede benim ilk ve en önemli görevim etrafın düzenini, temizliğini

sağlamaktı, öyle ya hangi çırak sabır eğitiminden geçmemişti ki? İş alma, işi omuzlama sorumluluğunda olmazsa olmaz, yazısız bir kuraldı bu. Vitrinde sergilenen malzemelerin bakım ve düzeni, kirlenen cam tezgâhların silinmesi, yerlerin süpürülmesi yapageldiklerimdi. Elbet sıra en çok merak ettiğim işe, saatlerin zembereklerini çıkarıp tamirini yapmaya sonra da yerlerine yerleştirip tıkr tıkr çalışma seslerini duymaya da gelecekti. Ne var ki ilme, âlime; eğitime eğitimciye; öğrenmeye, öğretmene ayrı bir kıymet ve ehemmiyet veren ustamın yönlendirmesiyle bir kurs merkezinde yeni bir eğitim süreci başlıyordu hayatımda. Bu nedenle haftada yalnızca bir gün gidiyordum.

Her hanede araç olmayan o dönemde, civar belde ve köylerden bazen komşu arabalarıyla, bazen de o güne özel oluşturulan ücretli dolmuş araçlarıyla insanların akın akın merkez pazara geldikleri çarşamba günleri, yaşadığımız yer olan Çarşamba yöresinde yoğun bir alışveriş günüydü. İşte benim yardımı gitmem de kurumsal firmaların, zincir marketlerin, dijital alışverişlerin henüz olmadığı; kişileri yapay değil gerçek ilişkiler ağının sarıp sarmaladığı bugünlerde oluyordu.

Telefonumun ısrarla çaldığını nazikçe haber veren teyzenin uyarısıyla geçmişten günümüze döndüm. Tebessüm ederek te-

şekkür ettim. Eğitime beraber geldiğim arkadaşım, dönüş uçağımızın akşam 19'da olduğunu, bir saate kadar havalimanına gitmemiz gerektiğini hatırlatıyordu. Öğleden sonra üç gibi gelmiştim buraya, zaman ne hızlı geçmişti. Çalışma takvimimde iki günlük boşluk olduğunu hatırlayarak ani bir kararla arkadaşşıma kendisiyle gelmeyeceğimi başka bir plan için farklı bir şehre seyahat edeceğimi söyledim. Gerekli düzenlemeleri hemen orada yapıverdim. Yeni uçuş saati gece 23'te idi. Her ne kadar varış güzergâhı olarak Samsun görünüyorsa da asıl rotam geçmiş, çocukluğumaydı esasında.

Biraz daha bu meydanda kalıp vakit geçirmek arzusuyla derin bir nefes alarak gözlerimi tekrar kapadım. İşte şimdi yine o büyük caddede o büyük esnafların arasında, o küçükük dükkândaydım. Giriş kapısının yaklaşık iki metre önüne koyduğumuz yuvarlak büyükçe bir saat kadranı panosu olmasa orada bir saatçi dükkânı olduğu bile anlaşılmıyordu. Saat dediğime bakmayın, o da ustamın ellerinden çıkmış, beyaz demirden bir plaka üzerine siyah yağlı boyayla Roma rakamı benzeri çizgiler resmedilerek oluşturulmuş on iki saat dilimli bir tabelaydı. Uzun bir direk üzerinde âdeta saat kuleleriyle özdeşleşen bir yapısı vardı ve şimdi fark ediyordum ki bu yapılara olan ilgimin asıl kaynağı küçüklüğümde zihnime yer eden bu görüntüydü.

Çocukluk insanın anavatanıdır diyen uzmanların gözlemiyle örtüşen böyle bir hâletiruhiye içindeydim. Kimimizde yeni biçilmiş ot kokusu, kimimizde yağmur sonrası toprak kokusu; bazılarımızda ise tarhana, sütlaç ve bisküvi arası lokum gibi klasik tatlar çocukluk yıllarının ta kendisiydi. Bende tik takların duyulduğu saatlerle dolu bir ortam bu hissiyatı yaşatıyordu. Öze olan özlem yolculuğunun gönüllü yolcularıydık belli ki hepimiz. Ve gerçek özlem asıl vatanımızdan ayrılışla başlayan gurbetin ruhumuzdaki yansımaysıydı esasında, kim bilir...

Çıraklık ve kurs eğitimim iki yıl sonunda nihayete ermişti. Artık bir üst eğitim kademesine devam edecektim. Lise, üniversite dönemlerimin akabinde ben öğretmenlik yolunda ilerlerken ustam da elli yıllık yoğun çalışma hayatının ardından köşesine çekilmiş ancak saat ve kitaplara olan ilgisini hiç kaybetmemişti. Gurbetten bir pay düşen nasibimizde her daim bağlantıda, iletişimde kaldığım kıymetli ustamı son ziyaretimde, seksenini devirmiş hâliyle kendisine yeni bir alanda ilerlemek düşüncemi açtığımda, sen bilirsin evladım, derken bile gözleri içten içe mutlu, çehresi mütebessim bir şekilde aslında rotamı gösteriyordu.

Gözyaşlarımın usul usul yanağıma süzülmesiyle kendime gelmem ve havanın iyice kararmış olduğunu fark etmem bir olmuştu. Doğa saati

bana artık gecikmemem gerektiğini söylüyordu. Oturduğum banktan sessizce kalkarken üç yıl önce Rahmet-i Rahman'a uğurladığımız ustama olan özlemle iki günlük de olsa memleketime, çocukluğuma doğru bir ziyaret gerçekleştirebileceğim için mutluydum.

Sevgili okuyucu bilmeni isterim ki Mehmet oğlu Hafız Mehmet... İşte o benim ustamdı, o benim hocamdı ve o benim babamdı. Geçmişlerimize rahmetle...

GENİŞ ZAMANLAR UMMAK

ORHAN GAZİ GÖKÇE

Hayat; öngörülebilir, düz bir seyir izlemez. Bilakis zaman zaman genişleyen zaman zaman daralan kıvrımlı bir yol gibidir. Her kıvrımında insanı evirip çeviren, yeniden şekillendiren, bir yolunu bulup kendi hakikatine yaklaştıran bir mürebbi, bir mürşittir bu yol. Cengiz Aytmatov'un ifadesiyle: "İnsanın kaderi, dağdaki bir patika gibidir; bazen çıkar bazen iner bazen de dibi görünmeyen bir uçurumun başına gelir durur."

İnsanın varoluğu statik değil aksine kesintisiz bir değişim, başkalaşım sürecidir. Bu bakımdan yaşamak, yaratılmış olmanın şaşkınlığını üzerinden kolay kolay atamayacak insan için son derece hayret vericidir. Hayat; genişlik ve darlık, sevinç ve hüzün, umut ve karamsarlık gibi zıt durumların peşi peşine yer değiştirdiği fasılasız bir akıştır. "Eğer bir kimseye beş gün virürse fırsat-ı devlet / Ahirun yine mekr ile dağıdır târumâr eyler" dizelerinde Kaygusuz Abdal'ın söylediği gibi talih, üç beş gün

sürecek kadar fırsat sunsa da insana, hemen arkasından taşlar yerinden oynar ve yeni bir düzen kurulur. Bu gelgitler içinde insan sarsıntılar geçirse de birçok tecrübe edinir, olgunlaşır ve kıvam kazanır.

Varoluş bir nesnenin salt fiziksel olarak var olmasından çok daha fazlasıdır; bilinçli bir farkındalık hâlini, sürekli bir olma sürecini içerir. Martin Heidegger, insanı tanımlarken “dasein” terimini kullanır; “orada-oluş”. İnsan, kendi isteğiyle gelmediği bu dünyada anlam aramak zorunda olan tek varlıktır. Bu anlam arayışı içten daha içe doğrudur. Bu yönüyle hayat insana tamamen açık kılınmış belirli ve tutarlı bir sistem değil aksine tenakuzlarla dolu sarmal bir muammadır. Bu muamma içinde insan devamlı surette bir tefrik mesaisi içindedir.

Darlık ve genişlik, varoluşsal serüvenin temel eşikleri sayılabilir. Bu iki hâl arasındaki geçişler hayat boyu devam eder ve insan anlamını bu salınım içinde bulmaya çalışır. Darlık insanın kendini sıkışmış, yönsüz ve güçsüz hissettiği hâlleri temsil eder. Kabz hâli olarak anılan bu hâlin arkasından bast yani genişlik hâli geliverir. Bu genişlik hâli umut,

özgürlük, neşe gibi deneyimlerle yaşanan bir coşkunluk ve açılma hâlidir. Darlık ve meşakkat zamanları tamamen olumsuzlanamayacağı gibi genişlik zamanları da salt mutluluğa karşılık gelmez. Nitekim insan darlık zamanlarında zahmet ve mihnet çeker ancak bu hâlden kurtulmak adına güçlü bir ümit ve çaba içindedir. Rahatlık ve genişlik zamanlarında ise görece bir mutluluk hâli belirse de bir süre sonra bu hâlden bir usanç doğar ve iç sıkıntısı sökün eder.

İnsan, şairin deyimiyle geniş zamanlar uman bir varlıktır. İnsan bilincinin içinde yaşadığı, algıladığı bir akış olarak tarif edilen zaman, Henri Bergson’un “süre” (durée) kavramıyla vurguladığı üzere esasında mekanik değil içsel bir deneyimdir. Bu sebeple geniş zamanlar, sadece takvimle değil ruhun derinliğiyle ilintilidir.

Albert Camus, “Sisifos” söyleminde insanın kısır bir döngü içinde evrenin anlamsızlığı karşısında anlam arama çabasını dile getirir. Sisifos, tanrılar tarafından cezalandırılarak her gün büyük bir taşı tepeye taşıyıp onun tekrar aşağı yuvarlanışını izlemek zorundadır. Bu döngü, bahsini

ettiğimiz varoluşsal gelgitlerin metaforudur. Camus, Sisifos’un bu sonu gelmez ve beyhude görünen çabasına rağmen bir kahraman olduğunu söyler. Çünkü o taş her yuvarlandığında Sisifos yine ve yeniden başlar. Bir yerden sonra insanın yapmayı tercih ettiği ya da yapmak mecburiyetinde kaldığı işten ziyade ona yüklediği anlam ehemmiyet kazanır. Çoğu zaman yeniden başlamak ve çabadan vazgeçmemek, umulmadık yerden umulmadık kapıların açılmasına vesile olur.

Hayat anlamını sabitlikte değil hareketlilikte bulur. Ümit ile korku, genişlik ile darlık arasındaki gerilim insanı diri tutar. Her düşünüş bir yükselişe gebedir ve her yükseliş temkini gerekli kılar. Bu temkin hâlinin bilgisiyle insan olgunlaşır ve derinleşir. Bu sebeple hayatı düz bir çizgide idealize etmek, varoluşun çok boyutluluğunu görmezden gelmek olur. Hayat içinde belirsizlikler, çelişkiler zamanla vuzuha kavuşur. Cefa olarak görülen şeylerin aslında bir vefa olduğu anlaşılır.

CAK KENARINDA: ATEŞ VE ŐİR

canan olpak ko

Gaston Bachelard, Türkçeye *Ateşin Psikanalizi* ismiyle çevrilen kitabında, on dokuzuncu yüzyıla dek öznel kabuldeki ateş imgesinin nesnel bilgiyi nasıl etkilediğini ele alır. Görürüz ki geçmişin insanları açısından ateş canlı bir varlıktır, hemen her maddenin özünü oluşturur hatta insanın anne karnında cinsiyetinin oluşmasında bile ateşin soğukluğunun yahut sıcaklığının rolü vardır. Geçmiş binlerce yılın şahsi üretimlerine dayanan tüm bu patetik yanılgılar, meselelere bilimsel gözle bakma yanlısı kişileri de etkisine almış; aralarında doktorların, kimyagerlerin olduğu niceleri ateşi yanlış bir noktadan hareketle incelemişlerdir. Tabii on dokuzuncu yüzyıldan itibaren ulaşılan bilimsel bulgularla ateşin unsur yönüyle tahtı sarsılmıştır fakat ateş, sözlü kültür ve edebiyatta benzetmelere verdiği ilhamla o eski itibarından nostaljik bazı anlamları korumayı başarmıştır.

Bachelard, ateşe yönelik bu zengin imgelemin gerisinde biraz da düşünen insanın fiziksel konumunun olduğunu söyler. Ona göre; bir ocak kenarında ateşi izleyerek oturanlar kendi sınırlı hayatının ötesine geçecek, gereksinimlerin dışındaki meseleler üzerine hayallere ve düşüncelere dalacaktır; tüm bilinmezliğiyle ateş de bu hayal ve düşünme genişlemesinden nasibini almalıdır ve de nihayetinde alacaktır. Bir anlamda felsefe, ocak kenarında ateşi izlerken ortaya çıkmıştır denilebilir.

Divan şairlerini zihnimizde canlandırdığımız zaman üç aşağı beş yukarı şöyle bir görüntüye ulaşmak mümkündür: Yerde bir rahle, rahlenin önünde pek de yüksekçe olmayan bir şamdan, solda divit ve hokka... Şairimiz, etrafını sarmış loş karanlığın ortasında, mumun önüne düşürdüğü cılız ışığının aydınlığında bir başına oturuyor. Hafif öne eğilmiş, gözleri rahlenin üstünde. Alnında çizgiler, bakışlarında dalgınlık, belki sol eli arada bir şakaklarına gidiyor.

Evet, Bachelard'ın ocak başının hayal ve düşünceye kapı araladığı iddiasıyla bizim muğlak divan şairi tasavvurumuz bir noktada örtüştü: Alev danslarıyla dikkat çeken, yandıkça aslını yakıp bitiren, varlığı kuşku götürmez şekilde bilinmesine rağmen asla yakalanamayan ateş sahnededir. Birinde karıştırdıkça çatırdayarak harlanan odun ateşinin alevi var, diğerinde nefes alıp verişlerle dahi titreşen nazlı mı nazlı mum alevi karşımızda... Şu hâlde divan şiirinde bunca mum ve ateş imgesinin bulunmasına şaşmamalı.

Şimdi, ateş karşısındaki kadim şairlerimizin durumuna bir bakalım:

*Dikkatle niğâh eyleyüp ol şem'-i cemâle
Yandım yine ben sûz-ı harâret budur işte,*

diyor Leyla Hanım. Beyti günümüz Türkçesine çevirecek olursak karşımıza "O güzel muma baktığımda ben yine yandım, yanıp yakılma budur işte" gibi bir

anlam çıkıyor. Burada mumdan kasıt genel mazmun ve benzetme kabullerine göre elbette sevgilinin yüzü. Belki dudakların alevi hatırlatmasıyla, belki yanaklardan saçılan ziyanın beyazlığıyla sevgilinin yüzü muma benzetiliyor. Ama fizik kanunlarına göre düşünecek olursak ortada bir tuhaflık var. Yanan aslında ateşin kaynağı değil onu seyreden. Bir anlamda Bachelard'ın ocak kenarı insanı ateşi izleyerek hayal ve düşünce dehizlerine dalmak yerine, o ateşle yanarak aşk insanı olmayı tercih etmiş. Ya da aşk insanı öncesinde zaten yanmış olduğundan fiziki ateş onu etkilemiyor, o kendi iç ateşiyle yanıp kavruluyor.

Şeref Hanım da asıl yananın ateşi seyreden kişi olduğu kanaatini taşır:

*Yakar bir âteşe pervânesiyle kendi özün
Murâd-ı şem'-i şeb-ârâ bilinmedi gitti*

Beyitte mum alevi etrafında kanat çırpan pervaneyle sevgili peşinde koşan âşık arasında benzerlik kuruyor şair. Pervanenin kanatlarının tutuşması ve âşığın aşk ateşiyle yanıp kavrulması divan şiirinde sıkça karşılaştığımız bir ilinti. Fakat Şeref Hanım o ateşin, pervanenin yani âşığın, sevgilinin aleviyle tutuşan kanatlarında değil içte olduğunu iddia eder. Tıpkı Leyla Hanım gibi Şeref Hanım da ateş kenarına getirdiği aşk insanının zaten içten içe yandığını söylüyor.

Peki ateşi çevrelemiş yeri ocak kabul edersek bu ilişkide ocak kimdir? Ateşiyle âşığın gönlünü tutuşturan sevgili mi, aşk ateşini içinde tutan âşık mı? Madem yeri daima farklı kalacak öyleyse Fuzuli ne demiş, ilkin ona bir bakalım:

*Zâhidâ gör sine çâki şu'lesin bizden sakın
Bir ocağız biz ki súzandır der ü dîvârımız*

Zahit, divan şairlerinin ezeli karşıtları. Tasavvuf cephesine göre içselleştirilmemiş, çıkara dayalı bağınazlığı temsil ediyor; aşk cephesine göreyse duygusallığı bilmeyen, aşkı küçümseyen maddeciliği. Fuzuli işte o zahide sesleniyor ve onu, sinelerindeki yarıktan bile alev sızan âşıklardan sakınması için uyarıyor. Şairin ikazı da bir başka oluyor. Zira âşıklar, kapı ve duvarıyla ateş yanan bir ocaktır. Elbette âşığı, içinde yanan ateşle bir ocağa benzeten Fuzuli'nin kastettiği mecazi bir aşk. Ama Bachaelard'ın ocak kenarı insanıyla birleştirecek olursak bir insanın ocak başında oturup dünyevi beklentilerin ötesindeki hayal ve düşüncelere daldığında zahitlikten kurtulacağını söyleyebiliriz. Zihinsel dünya birleşiyor bir anda. Acaba Fuzuli, zahide “ocaktan sakın” derken tersini mi söylemek istiyordu? Yani “Bir tür ocak olan bizlere bol bol bak da şu bağınazlığından kurtul” mu demek istiyordu?

Fuzuli gibi âşığın gönlünü bir ocağa benzeten Şeyhülislam Yahya, bir başka fiziki hakikate dikkat çekiyor:

*Dilde dâ'im âteş-i 'aşkı yakar dag üzre dag
Hamdüli'llâh rûzgâr ol şevk ocagın bozmadı*

Şair “Gönülde aşk ateşi daima yanıp yara üstüne yara olur, Allah'a şükür rûzgâr o şevk ocağını bozmadı” diyor. Malumdur ki şiddetli bir rûzgâr eserse ateş harlanır yahut dağılarak söner. Yahya'nın burada kastettiği rûzgâr ne olabilir? O rûzgâr, dünyevi her şeydir aslında. Menfaattir, yarın kaygısıdır, şimdiyle ilgili gündelik tasalardır, makam mevki beklentileridir. İşte şair, tüm bunların bir rûzgâr gibi varlığına hücum etmesine karşın onlara boyun eğmeyip içindeki aşk ateşini daima yakabildiği için Allah'a şükrediyor.

Fuzuli ve Yahya, âşığı bir ocak kabul etseler de Necati farklı düşünüyor:

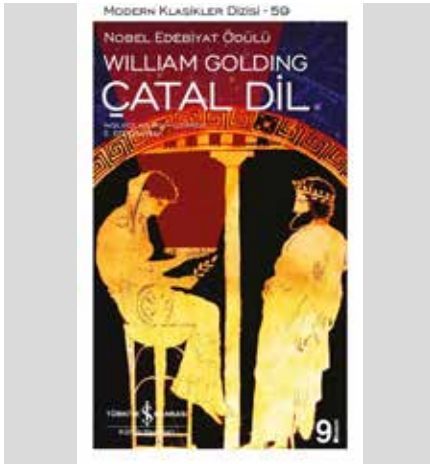
*Gönül çün âşıkın işi yakılmakdur yıkılmakdur
Cihânda kimse var mı aşk ucundan od ocağ olmuş*

Necati'ye göre âşığın işi yakılıp yıkılmaktır. Bu yüzden de ateş ve ocak sahibi olup rahata ermesine imkân yoktur. Burada od ocak sahibi olmak, insanı refaha kavuşturacak her türlü imkândır. Ayrıca kendisi de bu dünyadan bekâr olarak

göç etmiş Necati açısından, evlenip düzenli bir hayat sürmek anlamına da gelebilir. Beyit bize iki hakikati dile getiriyor: Aşkı tercih ederek maddiyattan vazgeçenler sadece yanıp yıkılacaklar, dünyevi rahatlık elde edemeyeceklerdir; karşılıksız bir aşkla yanıp yıkılanlar evlenip düzenli bir aile hayatına kavuşmaktan bile mahrum kalacaklardır.

Ateşin keşfi, kontrol altına alınması ve temel ihtiyaçlar için kullanılması sıradan bir olay olmamalı. Ateşin -kısmen- evcilleştirilmesiyle insan kendi zekâsını tanımıştır, diğer canlılarla farkını görmüştür, sosyalleşip yerleşik hayata geçmiştir. Ve aynı ateşi izleyip zengin imgelere de ulaşmıştır. Bugün düşünmek ve hayal kurmak için onca rahatlık sunan şömüne kenarlarına sahip olabiliriz, -ki Necati'ye kalırsa bu rahatlığımız aşkı kaybetmiş olmamız yüzünden olacaktır- gelgelelim dünyanın sıkça değişen gündemi bizi hayallerden ve düşüncelerden alıkoyuyor. Dışarının gerçek acıları, içsel acıların uyanmasına olanak bırakmıyor; Yahya'nın korunabildiği rûzgârlar maalesef bizim iç ateşimizi yanmaya başlamadan söndürüyor. Ama yanmayı yeniden hatırlamamız gerekiyor. Ocak başlarında dura dura yanmayı öğrenmemiz gerekiyor. Zira Nazım'ın da dediği gibi insanlığın aydınlığa çıkmasının yegâne yolu gerektiğinde hepimizin yanmayı bilmesinden geçiyor.

BİR KİTAP

“Işık parıltısı ve ısı, farklılaşmamış, henüz kendi tecrübesiyle sınırlı. Oldu işte bu kadar! Oldu bitti! Bundan iyisini yapacak hâlîm yok. Anı. Hafızadan daha önce gelen anı olur mu? Ama zamanı yok ki, iması bile yok. ... Başka hiçbir şeye benzemediğini anladıktan sonra, ayrı olduğunu, farklı ve hatta bir kerelik bir şey olduğunu anladıktan sonra mümkün müdür öncesinden ya da sonrasında bahsetmek? Söz yok, tarih yok, bir ben bile yok; ego yok; öyle ya ne demiştik...” William Golding’e ait olan *Çatal Dil* bu cümlelerle başlar. MÖ birinci yüzyılda Delphi şehrinin ünlü tapınağı zenginliğini ve dünyadaki nüfuzunu giderek yitirmektedir. Romalılar Yunan şehirlerine hâkim olmak üzeredir. Arieka adlı genç kız Delphi’de Apollon adına kehanette bulunmak üzere Pythia seçilir. O da tanrının hizmetinde geçirdiği yıllar boyunca Delphi’nin çöküşüne ilk elden tanıklık edecektir...

BİR FİLM

İngiliz roman yazarı Penelope Fitzgerald’ın 1978’de yazdığı *The Bookshop*, aynı isimle 2017 yılında beyaz perdeye uyarlanmıştır. Filmde, Florence Green adlı kadın İngiltere’nin küçük bir kasabasında yalnız başına yaşamaktadır ve kasabadaki tarihî bir evi kitapçı olarak işletmek istemektedir. Florence için bu oldukça büyük bir risktir fakat giriştiği işte çok da başarılı olur. Böylece kasaba halkına ödünç kitap vermeye başlar ve kitapçıyı bir kütüphaneye dönüştürür. Her şey yolunda gidiyordur ama Florence’nin bilmediği birtakım şeyler ortaya çıkar... Kasabada yaşayan inatçı ve nüfuzlu bir kadın tarihî ev ile ilgili birtakım planlar kurmaktadır ve planları için her şeyi göze alıp Florence’nin tüm girişimlerini engellemeye çalışır. Florence Green ise savaşta kaybettiği kocasının acısına rağmen kitaplara yaslanarak direnmenin anlamını gözler önüne serer.

ÜÇ TAVSİYE AYŞE ÜNÜVAR

BİR FİZOLOF

Marcus Aurelius, MS ikinci yüzyılda yaşayan Roma imparatorudur. Bununla birlikte stoacı kimliği ile tanınmış bir filozoftur. Türkçeye *Kendime Düşünceler* adıyla çevrilmiş eseriyle bilinir. Adaleti, erdemi ve içsel disiplini savunmuş, savaş zamanlarında bile yazılar kaleme aldığı ve felsefi düşüncesine sadık kaldığı bilinen, bilge bir hükümdar olarak tarihe geçmiştir. Marcus Aurelius’un felsefesi, stoacılık temeline dayalıdır. Stoacılık; doğaya uygun ve uyumlu yaşamayı, erdemli, bilge, adaletli ve ölçülü olmayı ilke edinen ve bizim dışımızda gelişen olayların kontrol edilemeyeceğini ama olaylara dair tepki ve düşüncelerin bizim elimizde olduğunu savunarak içimize dönmenin huzurlu bir ruh hâli ortaya koyacağını salık verir.

PERŞEMBEYİ AŞAN ÇARŞAMBA

Zeynep Onar

Kimi yükte eğilir / Kimi sabırla doğrulur/Kiminin sözü uyumludur/Kiminin dili dikenlidir.

Bir varmış, bir yokmuş. Çok çok uzak diyarlarda, sırtlarında ağır yükler taşıyan iki kambur arkadaş yaşarmış. Belleri iki büklüm, omuzları kambur, burunları yere değecek gibiymiş. Ayakları yere basarken titrer, her adımda sırtlarındaki ağır yük onları yere daha da yakın hissettirmiş.

Bir gün, bu iki arkadaştan biri hamama gitmiş. Göbek taşına oturmuş, keselenmiş, liflenmiş, suların serinliğiyle arınmış. Hamamın sıcak buharı arasında türküler mırıldanmış, kendi kendine neşelenmiş. Saatler ağır ağır ilerlemiş, akşam olmuş; hamamcılar, tellaklar ve natırlar işleri bitirip kapıları kilitleyip gitmişler. Zavallı kambur, bunun farkına varmadan keyifle oynamaya devam etmiş. Ta ki birden hamamın kapısının kilitlendiğini fark edene dek. İçeride kaldığını anlayınca bizim kambur tasını taşlara vurmuş, kapıları tekmelemiş, bağırmış, çağırmış ama kimsecikler gelmemiş. Hamam, تنها bir sokağın ucunda, gece vakti sessizliğe gömülmüşmüş; kimse geçmezmiş, kimse duymazmış. Zavallı kambur, sıcak buharların arasında yalnız kalmış, yorgun omuzları ve kambur sırtıyla hem şaşkın hem de çaresizce etrafına bakıyormuş.

Çaresiz kalınca sedire oturmuş, başını ellerinin arasına almış. Türküler söylemiş, tavandaki çivileri tek tek saymış; her bir çivi gecenin sessizliğinde bir arkadaş gibi göz kırpmış ona. Saatler boyunca ne yapacağını düşünmüş, kendi kendine fısıldamış: “Bekleyeceğim sabaha kadar... Belki biri gelir.”

Siz deyin bir saat, ben diyeyim beş saat sonra gözleri ağırlaşmış; sıcak hamam buharının arasında, yorgun omuzları sedire yaslanmış. Derin bir uykuya dalmış. Gece, sessizlik ve buharla sarılmış hamamda usulca akıp giderken dışarıda ay gökyüzünde parlıyor, yıldızlar sabırla bekleyenleri selamlıyormuş. Kamburun uykusunun en derin yerinde hamamın içinde birden bir gürültü kopmuş: dümbelekler, klarnetler, zilli maşalar, kahkahalar, çingir çingir sesler kubbelerde çınlamış. Kambur irkilerek uyanmış ve gözlerini ovuşturmuş. Bir de ne görsün! Hamamın içi, ayaklarında sarı çedik pabuçları, başlarında çingiraklı külahlarıyla cücelerle dolu. Hepsini kurnaların başına gelmiş. Bütün bunlar olurken kambur gözünü kırpmadan hayretle cüceleri izliyormuş. Yıkayıp arandıktan sonra göbek taşında halka kurmuşlar ve zıplayarak dönmeye başlamışlar.

Hep bir ağızdan:

“Çarşambadır çarşamba, çarşambadır çarşamba!” diye bağıryorlarmış.

Kambur, bu eğlenceyi görünce şaşkınlığı geçmiş hatta çok sevinmiş ve alkış tutarak aralarına karışmış. O gün aslında perşembeymiş ama kambur oyunu bozmak istememiş ve aynı sözleri tekrarlamış: “Çarşambadır, çarşamba...” diye. Sabaha kadar cücelerle birlikte zıplamış, kahkahalara karışmış, çingirakların sesine eşlik etmiş. Gün doğarken cüceler giyinip gitmeye hazırlanmış. Her biri dönüp kambura: “Uğrun artsın, yükün kalksın, yolun açık, kısmetin saçık olsun!” demiş. Ellerini sırtına dokundurdukça kamburun kamburu yok olmuş, beli doğrulmuş, endamı düzgün bir delikanlıya dönüşmüş. Derken sabah olmuş. Hamamı açmışlar. Kambur kimseye görünmeden dışarı çıkmış. Çok mutluymuş, neşeli bir şekilde evine doğru yola koyulmuş.

Tam mahallesine girecekken kambur arkadaşına rastlamış. Arkadaşı önce şaşkınlıkla bakmış: Kime gittin böyle? Hangi hekim, hangi dua, hangi bitki seni iyileştirdi söyle ben de gideyim, demiş. Bizim kambur hiç tereddüt etmeden başından geçenleri anlatmış; hamamda kilitli kalışını, geceyi yalnız geçişiğini, sabah uyanışını... Arkadaşı dinledikçe gözleri parlamış ve heyecanla: “Ben de gideceğim! Benim de şansım dönecek.” demiş.

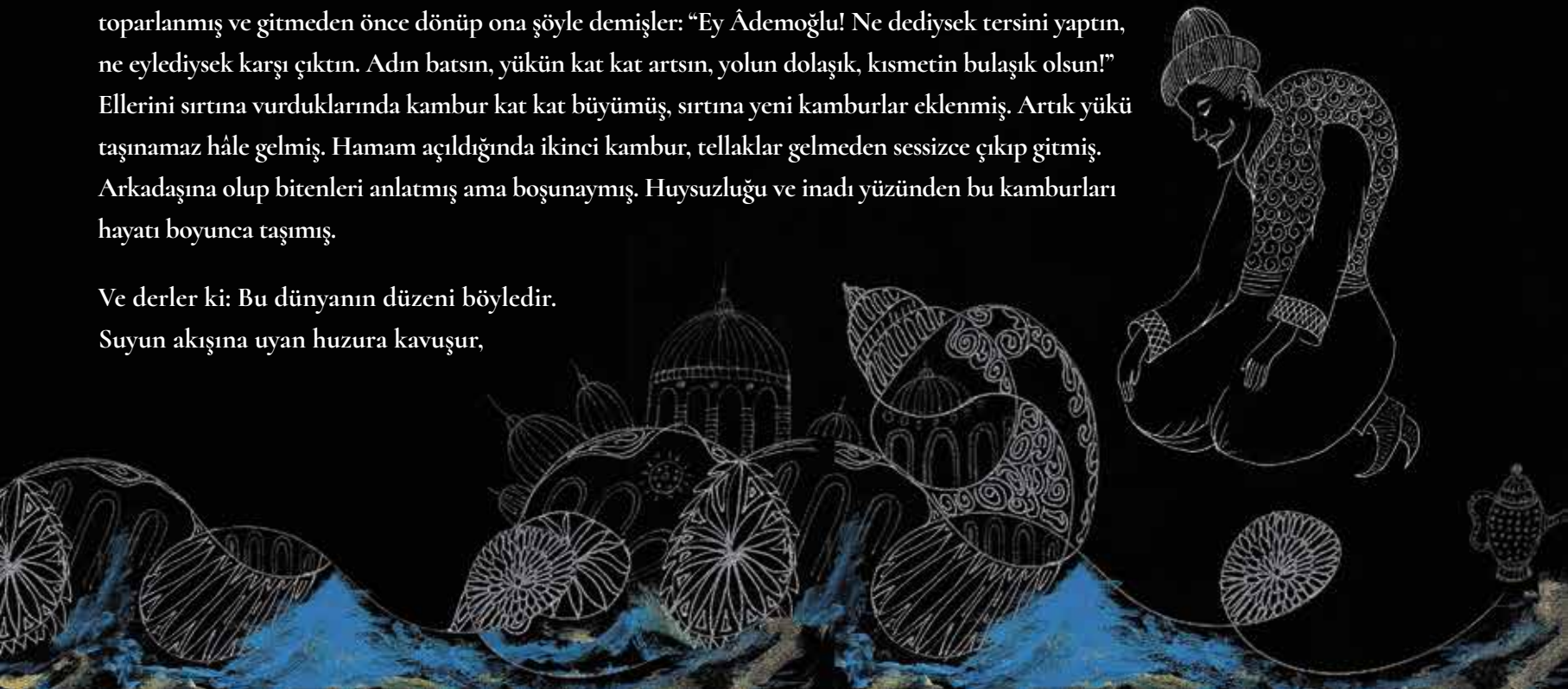
Perşembe günü ikinci kambur hamama gitmiş. Gün boyunca keselenmiş, liflenmiş, suların serinliğiyle arınmış ve kendi kendine neşeyle türküler söylemiş. Hamamecılar yine işleri bitirip kapıyı kilitleyerek sessizce gitmişler. Gece yarısı, hamamın buharları arasında cüceler yeniden ortaya çıkmış. Minik elleriyle oyunlar oynamış, taşların üzerinde zıplamış ve göbek taşında halka kurarak neşeyle bağırmışlar: “Çarşambadır! Çarşambadır çarşamba!”

İkinci kambur sabırsızmış; onların sözlerine alayla gülmüş ve inatla karşılık vermiş: “Perşembedir! Perşembedir perşembe!”

Cüceler bir an duraklamış, sonra kahkahayla tekrar zıplamışlar, hamamda neşeli bir karmaşa başlamış. Kambur, onların oyunlarına katılmak ister gibi hafifçe gülümsemiş, sabırsızlığı biraz olsun azalmış. Cüceler sağa dönerken o sola dönmüş, onlar uyumla zıplarken o yüksek sesle bağırmış, kendi yolunda gitmiş. Sabah yaklaştığında cüceler toparlanmış ve gitmeden önce dönüp ona şöyle demişler: “Ey Âdemoğlu! Ne dediysek tersini yaptın, ne eylediysek karşı çıktın. Adın batsın, yükün kat kat artsın, yolun dolaşık, kısmetin bulaşık olsun!” Ellerini sırtına vurduklarında kambur kat kat büyümüş, sırtına yeni kamburlar eklenmiş. Artık yükü taşınamaz hâle gelmiş. Hamam açıldığında ikinci kambur, tellaklar gelmeden sessizce çıkıp gitmiş. Arkadaşına olup bitenleri anlatmış ama boşunaymış. Huysuzluğu ve inadı yüzünden bu kamburları hayatı boyunca taşımış.

Ve derler ki: Bu dünyanın düzeni böyledir.

Suyun akışına uyan huzura kavuşur,

BİR YAZI BİR İZİ

“Bize sıcak kalpler ve soğukkanlı kafalar lazım. İyiyi kötüden ayırmak için sıcak bir gönöl; hata yapmamak, düşünceşizce hareket etmemek için serinkanlı bir kafa...”

Aliya İzzetbegoviç’in *Konuşmalar* kitabından...

“Çevire çevire ulaştığım bir yer yok ama önümde daha da açılarak genişleyen renklenmiş bir evren var ve ben orada olmayı seviyorum.”

MERVE YALÇIN PELİT

SÖVLEŞİ
SELMA MAŞLAK

Çevirmenlik yalnızca yabancı dil bilmenin yeterli geleceği bir iş olmasa gerek. İyi bir çeviri ortaya koyabilmek öncelikle kendi edebiyatını kendi dilini iyi bilmeyi gerektirir, diye düşünüyorum. Bu konuya katılır mısınız? Sizin de bildiğimiz kadarıyla edebî yazılarınız var. Bunları çeviriye hazırlık dönemi olarak değerlendirebilir miyiz?

Elbette katılırım. Yalnızca dil bilmek çeviri yapmak için yeterli değildir. Biliyorsunuz, çeviri yalnızca diller arası değil dil içi de yapılmakta. Çeviri yaparken sağlıklı bir aktarım yapabilmek için dil bilmenin yanında o dilin taşıdığı yüke de hâkim olmak gerekiyor. Yeri geldiğinde tarihini, edebiyatını, kültürünü bilmek gerekiyor. Bir metin çevirilirken tarih, kültür, edebiyat gibi arka planda çalışan öğeler eksik olduğunda aktarılan metin de eksik aktarılmış oluyor. Bu bakımdan çeviri esnasında birçok mekân için çalışmak gerekebilir.

Çeviriyle uğraştığınız zaman ister istemez çevirinin tekniği, nasıl daha iyi hâle getirilebileceği, dolayısıyla çeviri eleştirisi gibi konular üzerine de düşünmeye başlıyorsunuz. Bu düşünce süreçleri sizi çeviriye daha hazır hâle getirirken bir çevirmen olarak işinizi de iyileştirmenize yardımcı oluyor. Çevirmenlik bitmeyen bir süreç, olgunlaşma her zaman mümkün. “Şurada şimdi olsam şu kelimeyi kullanırdım, şurayı şöyle çevirirdim.” derken buluyorsunuz kendinizi sürekli. Yaş aldıkça bile insanın kullandığı kelimeler değişiyor ve bu da hâliyle çevirisine ve üslubuna da yansiyabiliyor.

Çeviri sanki bir tercihler bütünü gibi. Her cümlelerin birden fazla hatta sayısız şekilde çevrilme olasılığını düşünürsek neyin neden tercih edileceği sorunu ortaya çıkıyor sanırım. Sizin tercihlerinizde baskın bir taraf var mı? Mesela çeviri yaparken anlamdan yana mı tavır alırsınız yoksa biçimden yana mı?

Bir taraf almak gerektiren metinlerle de karşılaştım fakat benim bir çevirmen olarak aldığım tavır metnin türüne göre değişiklik gösterir. Örneğin bir düzyazı çevirirken almanız gereken keskin bir tavır pek yoktur. Yapmanız gereken tek şey düzgün ve kurallı cümleler kurarak anlamı doğru ve anlamlı bir şekilde aktarmak olur. Fakat bir şiir çevirirken şairin nerede kurallı nerede devrik cümle kurduğuna, günlük mü yoksa daha az tercih edilen bir kelime mi kullandığına, dizeyi nereden böldüğüne dikkat etmek ve buna göre bir yol izlemek şiiri daha derinlemesine aktarmayı sağlar. Dil oyunları dolu bir metinle

karşı karşıysak metnin o oyunlu hâlini kaybetmemesi için hedef dilde de benzer veya mümkünse aynı oyunları üretmeye çalışmak asıl metni daha hakkaniyetli bir yaklaşımla çevirmeye olanak sağlıyor. Tabii çoğu zaman aynı oyunları üretmek mümkün olmuyor. Ama dil bana kalırsa kullanması en eğlenceli ham maddelerden biri, bir yol her zaman bulunuyor. Bir noktadan sonra yazarın diline, tavrına, üslubuna ayak uyduruyorsunuz ve siz de bir tempoda ilerlemeye başlıyorsunuz.

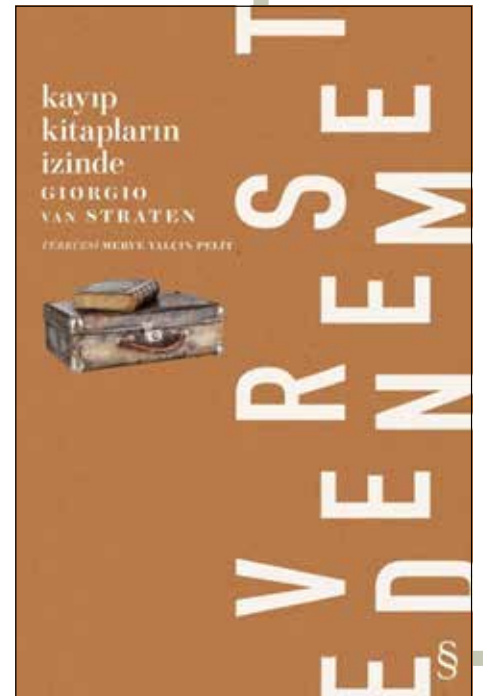
Çevirileriniz arasında çalışmaktan keyif aldığınız, sizi en çok etkileyen eser hangisi oldu diye sorsam ne dersiniz?

İlk göz ağrım, ilk kitap çevirim *Alice*'i çok zevk alarak yapmıştım ama benim de tecrübesizliğimden ötürü maalesef editör kurbanı oldu. *Alice in Wonderland* çok sevdiğim bir metindir. Çevirirken benim de çok faydalandığım eseri seçecek olursam Gombriç'in *Gölgeler*'i derim. Esasen her çevirimde bir “en”i var benim için. Mesela bitmek bilmeyen, sonu bir türlü gelmeyen, sayfalarca noktalama işareti kullanmadan kurduğu cümleleriyle beni en çok zorlayan çevirim Ferlinghetti'nin *Küçük Çocuk*'uydu. Bazen bir kelimenin ne tarafa, hangi cümleye ait olduğunu oturup saatlerce çözmeye çalıştığım oldu. Ezra Pound'un mektuplarını çevirirken kendimi onun arkadaşı gibi hissetmişim, bu bana çalışma şevki vermişti. En son yaptığım kitap çevirisi olan *Kayıp Kitapların İzinde*'yi çevirirken de çok heyecanlandığımı hatırlıyorum, sonradan yazarıyla da iletişim kurup birbirimize kitaplarımızı imzalayıp

gönderdik. Her çevirinin elbette güzel bir serüveni oluyor.

Pek çok çeviriniz var. Forrest Read'in Ezra Pound'dan James Joyce'a Mektupları, James Huneker'in Egoistler: Üstinsanların Kitabı, Lawrence Ferlinghetti'nin Küçük Çocuk'u, Lewis Carroll'un meşhur Alice'i... Geriye dönüp baktığınızda ne çevirdim ya da nasıl çevirdim sorularından öte kendinize niye çevirdim diye soruyor musunuz? İçsel olarak çevire çevire ulaştığınız bir yer var mı?

Belli bir yayıneviyle düzenli olarak çalışan çevirmenlerin, çoğu zaman çevirdikleri metinleri seçme şansı yoktur. Bundan şunu kastediyorum; onlara belli metinler, kitaplar sunulur ve çevirmen kendine sunulan seçenekler arasından bir tanesinde karar kılar. Eğer şanslıysa ki bu da yaşıyor, yayınevine bir kitap kendisi teklif eder, yayınevi o kitabın haklarını

devralır ve çevirmen istediği kitabı çevirmiş olur. Bu benim de başıma geldi; Giorgio van Straten'in *Kayıp Kitapların İzinde'sini* yayınevine ben teklif ettim ve yayıncım da kitabı beğenip çevrilmesini onayladı. Beğendiğiniz bir kitabı çevirmenin tadı başka oluyor elbette. İlgi duymadığınız bir alanda yazılmış bir metni çevirmek eziyet olabiliyor malum. Sonuç olarak çevirmen çevireceği metni seçerken elbette kendi ilgisini göz önünde bulunduruyor ve bu, metnin çevirisinden aldığı zevkle doğru orantılı oluyor çoğu zaman. Niye çeviriyorum veya niye çevirdim diye kendime sorduğumda aldığım cevap şu oluyor: Edebiyat dergilerine çevirdiğim öyküleri ben bir okur olarak beğendiğim için çevirdim. Yine dergilere çevirdiğim makaleleri kendim de okuyup faydalandığım için çevirdim. Dil öğrenmeyi, dil ile uğraşmayı, edebiyatı, kurmacayı hep sevdim. Dili eğip bükme, bu yolla çeşitli aktarımlar yapmak gerçekten çok eğlenceli bana

göre. Öyleyse neden yapmaya mı? Çevire çevire ulaştığım bir yer yok ama önümde daha da açılarak genişleyen, renklenen bir evren var ve ben orada olmayı seviyorum. Böyle bakıldığında dil de bir nimet hâline geliyor. Rabbimizin hangi nimetini yalayabiliriz ki?

Abdülhak Şinasi Hisar Edebiyat Yazıları'nda şöyle der: "... Tercüme iki kat tehlikelidir. Ağırbaşlı münekkitler tercüme olunmuş bir eserde aslında mevcut olmayan mezziyetler arar." Siz de Hisar'ın tarif ettiği böyle "ağırbaşlı" münekkitlerle karşılaşmışsınızdır elbet. Onlara verdiğiniz cevapları merak ettim!

Çeviri çok karmaşık bir süreç. Çeviri yayınlanana kadar birçok kişinin elinden geçiyor. Bir metinde çevirinin başkahramanı çevirmen olsa da elinize aldığınız kitapta birden fazla kişinin emeği oluyor. Kitap, çevirisi bittikten

sonra bir redaktör ve editörün kontrolünden geçiyor. Çeviri baskıya hazırlanıyor, mizanpajı yapılıyor. Ardından son okuma ile sonlanıyor. Bu basamakların birinde elbette gözden kaçan hatalar olabiliyor. Ben de Hisar'ın tarif ettiği gibi pek de "ağırbaşlı" olmasa da birtakım münekkitlerle karşılaştım. Hatta bunlardan bazılarının kötü niyetli olduğunu bile söyleyebilirim. Karşınızdaki kişi sizi her zaman övgüyle karşılamıyor elbette. Verilecek en güzel cevap bazen cevap vermemek oluyor. Çünkü çeviri bir kitabın ne şekilde ortaya çıktığını anlatmak bazen çok güç olabiliyor.

Alberto Manguel *Dokumanın Arka Yüzü* isimli kitabında yetenekleri sayesinde kendi diline hazineler kazandırdığı hâlde isimleri nadiren anılan çevirmenlerden bahseder. Ve Kipling'in bir hikâyesinde şu anekdotu aktarır: Shakespeare ve arkadaşı Ben Jonson, *Kral James Kitabı Mukaddesi'nin* çevirisi üstünde çalışıyorlardır. Çeviri biraz ilerledikten sonra Ben Jonson "Bunda bizim de payımızın olduğunu kim bilecek?" diye sorar. "Eğer dünyaya kulak veriyorsa Tanrı bilebilir." diye yanıt verir Shakespeare. Merve Hanım, çalışırken siz de Jonson'un sorduğu soruya benzer sorular soruyor musunuz? Soruyorsanız cevaplarınız Shakespeare'inki gibi mi oluyor?

Duruma her zaman ben de Shakespeare gibi olgunca yaklaşmak isterdim ama bu çoğunlukla mümkün olmuyor maalesef. İnsan, emeğinin görülmesini ve bir karşılık almayı bekliyor.

Çeviri yaparken bazı işlerde maalesef emeğinizin görünmeyeceğini yani adınızın anılmayacağını bilerek çalışırsınız.

Çeviri yaparken bazı işlerde emeğinizin grnmeyeceğini yani adınızın anılmayacağını bilerek alışsınız, bu kabul edilebilir. Ama ilgi göreceğini ngrdğnz bir kitabın çevirisini yaptıktan sonra en basitinden kitabın kapağında çevirmen olarak adınızın yer almasını, işinizi teslim ettikten sonra ödemenizi zamanında almayı ve kitap hakkında bir eleştiri, tanıtım yazısı yazıldığında adınızdan bahsedilmesini istiyorsunuz. Bunların hepsi birden her işte mümkün olmuyor çoğu zaman. Bazen insan Shakespeare gibi cevaplar vermek zorunda kalabiliyor.

Çeviri, bazen neredeyse görünmez bir sanat gibi... Ama aynı zamanda dilbilim açısından çok ciddi bir arka plan da gerektiriyor. Sizce eviri yeniden üretmenin mi yoksa bir disiplini ve kuralları uygulamanın mı alanı?

İkinci sorunuzda da dediğim gibi, bu biraz nnzdeki metinle ilgili. Nasıl bir tavır alacağınız, sizi yönlendiren elinizdeki metin oluyor. Metnin türü, üslubu ne olursa olsun yaratıcılığı hiçbir zaman elden bırakmamak gerekiyor ama belli kuralların da dışına çıkamazsınız. Çevirmen olarak sizin ana göreviniz kaynak metinde verileni hedef dile mümkün olduğunca eksiksiz bir şekilde aktarmaktır. Bu, yerine göre hem yaratıcılığı hem de elbette belli kuralları uygulamayı ve dolayısıyla da bir disiplini gerektirir.

Merve Hanım her geçen gün etkinlik alanını genişleten yapay zeknın bazı meslekleri yıpratacağı hatta ortadan kaldıracaağı tahmin ediliyor. Yapay zek çevirmenlik mesleğini nasıl etkiler sizce, bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Yapay zeknın geleceğini tehlikeye attığı mesleklerden biri de

evirmenlik, evet. Fakat birçok çevirmen gibi ben de bu sürecin henüz çok başında bulunduğunu düşünüyorum. şimdiye dek konuştuğumuz gibi eviri içinde birçok dinamiği barındıran girift bir işlem. Çeviri, özellikle de edebî eviri söz konusu olduğunda yapay zeknın insan zihni gibi çalışabilir hâle gelmesi epey bir zaman alacak gibi görünüyor. O yüzden ben çok da umutsuz değilim bu konuda.

Son olarak şunu sorayım; şimdilerde çalışma masanızda ne var?

şu anda şimdiye dek çalışma fırsatı bulmadığım ama aslında çok da ilgi duyduğum sinema alanında bir kitap çevirisi üzerinde çalışıyorum. Çeşitli Hollywood filmlerinin dünya sinemasındaki uyarlamalarını ele alan ilginç bir kitap. Eminim ilgilisi çok olacaktır.

“

Çeviri yaparken sağlıklı bir aktarım yapabilmek için dil bilmenin yanında o dilin taşıdığı yüke yani tarihine, edebiyatına, kültürüne de hâkim olmak gerekiyor.

KİTAP NEZAKET İSTER

MEHMET AYCI

Adı bilinen bir yazar bir zamanlar ziyaretime gelmiş, iş yerinde, odamdaki kütüphaneden *Hazana Sürgün Bahar* kitabını çekerek sayfaları haşınca karıştırmış, cebinden çıkardığı kırmızı pilot kalemle iki beytin altını çizmiş ve güya bana cemile yapma babından beyitleri o tatsız aksarıyla yüksek sesle okuyarak nahoş bir ifade ile bilgiç bilgiç gülümsemişti. Yahu arkadaşım ne yapıyorsun kitap hazretlerine, diyemediğim için o gün bugündür bu olayın sızısı içimde büyür ve sevgili kitabıma karşı mahcubiyetim devam eder. O arkadaş kitabı kırmızı kalemle cızırttt diye çizdi ya, o anda göğsümün sol yanında ucu ateşte kızdırılmış bir metal kalem de kalbimin sayfalarını fütursuzca çizmiş gibicesine bir acı duyduğumu hatırlıyorum. Sadece ben mi, kitabına bu muamele layık görülen Keçecizade İzzet Molla'nın ruhunun sayfaları da benim gibi acı çekmiştir. Haberleri olsaydı şiirleri yayına hazırlayan Ömür Ceylan ve Ozan Yılmaz'ın da yüzleri soğuk bir kış günü tipi öncesi gökyüzü gibi bulutlanırdı. Misafir adabına yakışmayan bu olayı yazının başında zikrettim ya söylemesem olmaz; evinizdeki kitaplara bakıp bunlar benim misafirim filan diye düşünmeyin, ev sahibi olan siz değilsiniz kitaplardır. O kütüphanedeki kitaplardan pek çoğu sizden önce nice misafiri ağırlamış, ölümüne Fatiha okumuştur. Kitap insandan fazla yaşar ve sizin gördüğünüzden daha fazlasını gördüğü için de adap konusunda sizden daha görgülüdür. Bir sahaftan, bir ikinci el kitapçıdan kitap alırken sayfaları çevirir, şayet kurşun kalem haricinde

başka bir kalemle çizilmişse, boyanmışsa, kitaba insanlık dışı muamele yapılmışsa o yaralı kitapcağızı almaya içim elvermez. Benim yeterince derdim vardır zaten, o dertlere kitapların da dertlerini eklemekten nedense çekinirim. Nasılsa benim kitabım, ben okurum, ister tükenmez kalemle ister dolma kalemle ister renkli süngerli kalemle çizerim diyen, bunu bazen bana işkence edercesine gözümün önünde yapan okuyucu arkadaşlarım vardır; bunların kitap almadan önce kitap sevgisi dersleri alması gerekir diye düşünürüm. Benim gördüklerim ve çektiklerim kitapların çektiği işkence yanında deveye kulak kalır. Kulak demişken, sayfaların kulağını bükerek onları ayraç ve belirteç niyetine kullanmak da kitaplara yapılan işkenceler arasındadır. Aldığım pek çok kitabın bükülü sayfa kenarlarının nasıl üzüldüğüne, bazılarının intihar ederek kitaptan koştuklarına şahitliğim vardır. Bir önceki paragrafı bağlarsak, kitabın satırları illa çizilecekse kurşun kalemle kitabın canını acıtmadan çizilmeli, ille son okunan yere veya önemli yerlere işaret konulacaksa ayraçla veya belirteçle konulmalıdır. Sayfaların kulağını bükmek kendi çocuğunuzun kulağını ikide bir bükmekten daha korkunç bir işkence yöntemidir. Ayraç niyetine postiş kullanımı da -tabirimi bağışlayın- ifrit olduğum işlerdendir. O yapışkanların kitabı nasıl rahatsız ettiğini ikinci el kitap okuyucuları iyi bilir. Bir de kitabı gazeteyle, kaplıkla, naylonla kaplayan kitap sahiplerinin adı bant kullanarak veya yapıştırıcı sürerek kitap kaplamaları yok mu? Her kitap

bu muameleye maruz kalmaktansa Sibiryaya soğuklarında donmayı, baca isine bulanarak kirlenmeyi tercih eder. Kitaba bant yapıştırmak, orasına burasına zamk sürmek kitapseverler nezdinde haram mesabesinde; kitaplar nezdinde, kitaplara yapılan işkenceler listesinin ortalarında yer alır; nezaketsizlik olarak bile kabul edilmez. Diyelim iyi bir okuyucusunuz, yanınızda kitap taşıyorsunuz, çantanızda veya cebinizde kitap var; buralara kitap koyarken incinmemesine, eğilip bükülmemesine dikkat etmeniz gerekir. Kitap sıradan bir eşyanız değildir çünkü, adıyla sanıyla kitaptır. Kitabın gravürünü kesmek, fotoğrafını karalamak veya koparmak, haritasını çıkarmak, özetle kitabın içinde bulunan bir görseli hangi nedenle olursa olsun oradan alıp dışarı çıkarmak kasabın ameliyat yapması gibi bir şeydir. O kitap bir daha ömrü boyunca iflah olmaz. Cebinizde defter bulundurun lütfen, aldığınız notu, Köroğlu'nun veya Ayvaz'ın siparişini, ne bileyim telefon numarasını filan okuduğunuz kitaba yazmayın. Kitap sizin akıl defteriniz olmadığı gibi karalama defteriniz de değildir. Bazen sahaflardan forması açılmamış kitaplar alırsınız, o formları usta bir cerrah inceliğiyle açmanız gerekir. Mutfak bıçağıyla, kalemle ne bileyim kredi kartıyla forma açmak da kitaplara karşı yapılan saygısızlıklar babındandır. Kitaba nezaket göstermeyen birisi size nezaket gösteriyorsa o nezaketi sorgulayın. Sizi de çay, kahve altlığı olarak kullanıp kullanmadığından emin olun.

KIRK YAŞ DUASI

FATMA ASİYE ŞENAT

Doğumdan ölüme kadar kırk sayısının bizim kültürümüzde ayrı bir önemi var. Anne karnındaki ilk evrelerin hesabı kırkla ifade ediliyor, ilk kırk gün, ikinci kırk gün gibi. Hatta Hz. Âdem'in yaratıldığı çamurun kırk günde yoğrulduğunu söyleyenler bile var. Eski filmlerde, konuşmalarda dokuz ay on gün diye ifade edilen hamilelik süresine artık kırk hafta deniyor.

Dünyaya geldikten sonra bebeğin kırkı sayılıyor, vakit tamam olunca

kırk uçurma gezisi yapılıyor. Bebeğin güzelliğine nazar değmesin diye görenler kırkla yetinmiyorlar da kırk bir kere maşallah diyorlar.

Yaşarken insan bazen kırk evin kedisi oluyor, suya kanmaz da kırk pınardan su içiyor, kırkikindi yağmurlarında ıslanıyor. Uzun ömürlü dostluklarını kırk yıllık diye tanınıyor. Bir fincan kahvenin hatırı ne kadar sürer bizde, tabii ki kırk yıl. Doğumla başlayıp hayatla bütünleşen kırkın hikâyesi ölümle de

bitmiyor, bebenin kırkı gibi ölenin de kırkı sayılıyor, vefatın kırkıncı günü dua bahanesi oluyor.

İbadet hayatımızda da kırk sayısının yeri ayrı. Sünetleriyle beraber günde kırk rekât namaz kılıyor bir mümin, Fatih'a'yı da kırk kere okuyor, malının kırkta birini zekât olarak veriyor. Tekke kültüründe müridin itikâfı kırk gün sürdüyse adına "erbain (Arapça kırk) çıkarmak" deniyor. Öfkelenince "çileden çıkmak" da tam bu konuyla ilgili, kırk günü tamamlayamadan itikâfı bırakma, kuralını bozma hâli sebebiyle oluştu bu deyim, çile Farsça kırk demek çünkü. Çile doldurmak, çile çekmek deyimlerinde de hep o kırk vurgusu var.

Peygamberliğin Hz. Muhammed'e niye otuz dokuzda değil, kırk birde değil de kırk yaşında verildiği üzerinde düşününce karşımıza kırkın olgunluk yaşı olarak kabulü gelir. Bu kabulün çok hoş yansımalarından biri de Kur'an-ı Kerim'in en özel, en şümüllü dualarından birinde yer almaktadır: "İnsan olgunluk yaşına erip kırk yaşına bastığı zaman: 'Rabbim, hem bana ve ana babama lütfe ettiğin nimetler için şükretmem, hem de seni hoşnut edecek güzel işler yapmam için beni sen yönlendir. Benim neslimi de iyi insanlardan eyle. Gerçek şu ki; ben sana yöneldim ve ben sana teslim olanlardan biriyim' diye yakarır." (Ahkâf, 46/15)

Ayette olgunluk vakti olarak kırk yaşa dikkat çekildiği için bu dua kırk yaş duası olarak da isimlendirilir. Bittecrübe sabit ki kırk yaş insanın kendi hayatının, ana babası ve evladı arasında nasıl bir köprü teşkil ettiğinin ayrımına gerçek manada erdiği bir yaş dilimi... Bir yanda artık yavaş yavaş elden ayaktan düşmeye başlayan, yaşlılık evresine yaklaşmış bir ebeveyn, -tabii hayat-talarsa- bir yanda boyu posu, akli fikri yetişip gelen taze fidanlar... Bir anlamda dün ile yarının bugünde buluşma yaşı. İşte bu kavşakta kesişen nesillerden bugünü temsil eden, Yaradan'a duayla erişiyor.

İnsanın hem kendisini hem aslını hem neslini hayırla yâd ettiği, niyazlarla süslediği bu dua daha ilk cümlesinden başlayarak okuyanı hoş bir yolculuğa çıkarır. Daha ilk cümlesinde "Bana imkân ver, beni sen yönlendir Ya Rab!" diyerek nazlanır kul. Hangi alanda çabalar, kulluk kalitesini artırırsa daha hora geçecek, kendisine verilen yetenekler doğrultusunda hangi yolla kulluğunu daha da parlatarak Rabb'ine sunacak, çok net bilemez çünkü insan. Sorumluluk çeşitleri bellidir ama bir de kulun kendi kişiliği ve yetenekleriyle kendiliğinden akan bir potansiyeli vardır. İşte o potansiyeli en bereketli ürünler verecek sahaya akıtılabilmek için kulun desteğe ihtiyacı vardır.

İmkân istenen saha, Allah'ın verdiği nimetlere şükretmenin yollarını etkin şekilde görebilmektir. Bunu istemek için önce şükür makamında olmak, nimet olarak bahşedilenlerin farkına varabilmek gerekir. Daima hayatındaki olumsuzluklara odaklanan biri

nasıl şükretmede yardım ister ki? Konunun belki de nirengi noktası tam olarak burasıdır; insan daima içinde olunca neyin nimet olduğunu fark etmekte zorlanır. Suda olup da suyun ne olduğunu bilmeyen, yokluğunun ne demek olduğunu ancak suyun dışına çıkınca anlayan balıklar gibi... Duadaki form, bir anlamda nimetten yoksun kalmadan hayatta kendisine sunulan imkânlarla, verilen yeteneklere hatta gelişme olanağı sağlayan/sağlayacak meşakkatlere şükretmek için davetiye gibidir. Sadece kendisine verilenlere değil anne babaya sunulanlara da elbette... Zira olumlu ve olumsuz yönleriyle ana babamızın hayatı, bizim hayat çizgimizin de bir kısmını teşkil eder.

Bu noktada öncelikle fark etmek gerekir ki böyle dualar eden bir evlat, ana babaya sunulmuş en büyük armağanlardan biridir. Hayatını hangi değerlere göre tanzim edeceğinin farkında, Yaradan ile arasını iyi tutmaya gayret eden, O'nun hoşnutluğunu arzulayan, hoşnutluğunu kazanmak için fırsat kollayan, aile ilişkilerini sağlam tutan evlat, sadece dünya hayatının değil, ahiretin de süsüdür. Duanın sonundaki "ben sana döndüm" ifadesi bütün bunları büyük bir mütevazılıkla yaptığını da fısıldar işiten kulaklara. Çünkü "döndüm" olarak çevrilen ifadenin orijinali "tövbe ettim"dir. Tövbe kelimesinin kökü dönmek anlamına gelir. Hata ettiğini kabul edip pişman olabilmek büyük erdemlerdendir. Tövbe eden hatadan, kusurdan, yanlış yoldan geri döner. Yanlış yola sapanın ilk fırsatta geri dönmesi

gibi, tuttuğu yolun hata olduğunu fark edene düşün derhâl o yolu terk etmek, doğru yola dönmektir. Bu nedenle öğretilen duada bu bilince sahip olan/olması istenen bir birey vardır. Kendisini her şeyiyle Allah'a teslim olmuş biri olarak tanıtmaya da hayat dengesini doğru tutturduğunun nişanesi sayılmalıdır zira bu hayat yolu ancak Allah'ın dilediği şekilde yürünürse hedefe varır.

Allah'tan, evladını salih ve iyi insanlardan eylemesini istemek; onun da ardından gelmesini, değerlerine sahip çıkarak hayatına anlam katmasını dilemek demektir. Güzel bir kul, iyi bir insan olarak yetişen hayırlı bir evladın ebeveyninin bir anlamda sadaka-i cariyesi olduğu, amel defterini açık tuttuğu hatırlanırsa bu, insanın hem kendine hem evladına yaptığı duadır aslında. Tabii bir de iman ortak paydasında buluşan aile fertlerinin cennette yeniden bir araya geleceği düşünülürse aynı zamanda bu dua, bir cennet nidasıdır da.

Sevgili okur, eğer bu yazıyı okurken onlu, yirmili yaşlarındaysan sakın ha "Ohoooo, daha kırk yaşa çook var." deme! Bu da bittecrübe sabit; öyle bir geçer zaman ki... Bu duayla ilk karşılaştığımda yirmili yaşlarımda hemen başındaydım, şimdiyse ohooo, yıllar öyle hızlı geçti ki anlatamam. En iyisi bu duayı kırk yaş beklemeyen bir ömür boyu dile pelesenk etmek.

(Yazarın sevgili okurundan özel ricası: Rabbena kısmından başlayarak bu muhteşem duayı orijinal hâliyle ezberleyelim de şimdiden kırk yaşın dua portföyüne ekleyelim.)

ÇAKIL TAŞLARI

DİLARA CANIBEK

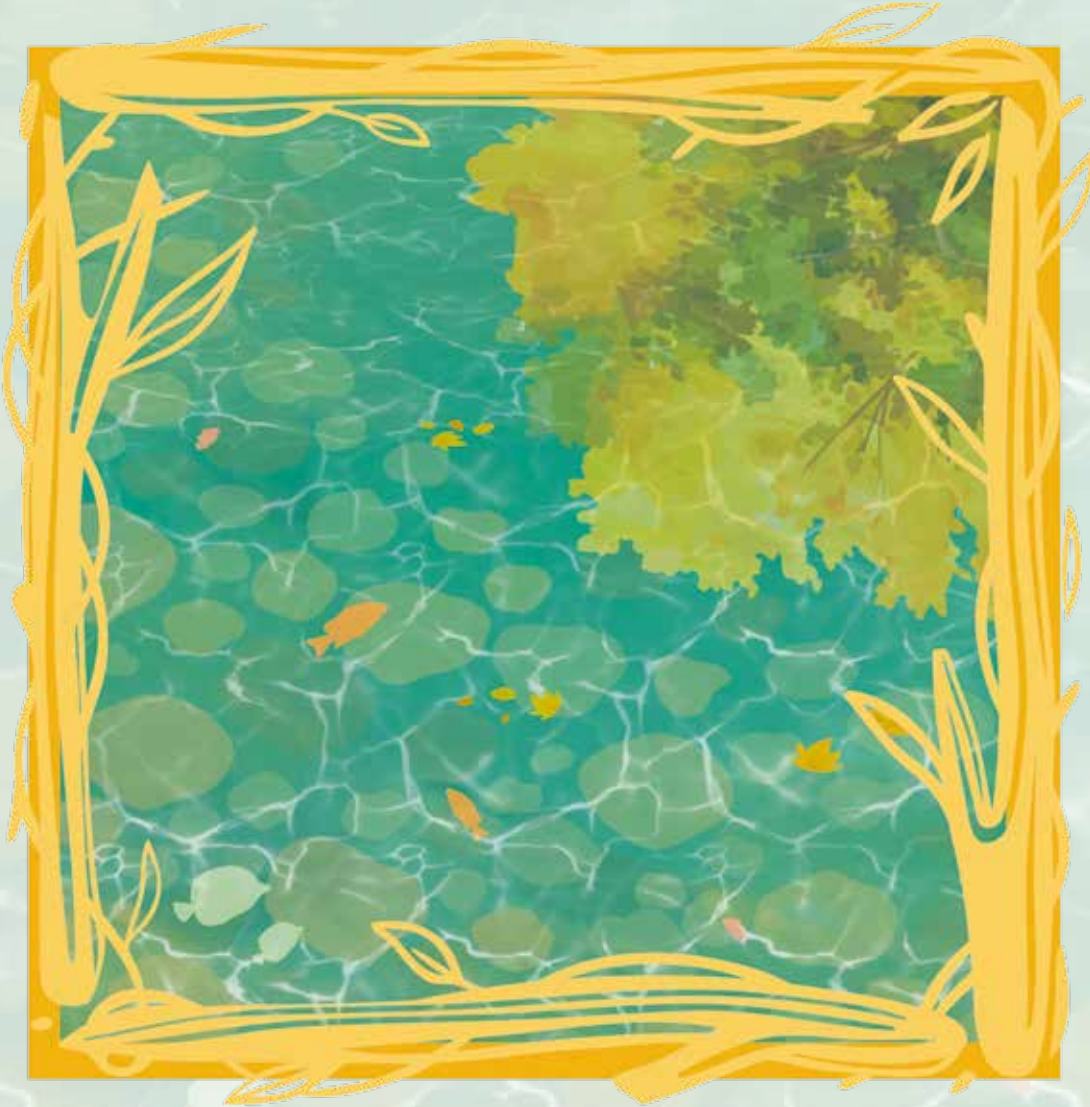
**Gönlün huzur kapısı doğayla
bir olmaya bağlıydı çünkü.** ”

Bir sonbahar günü, ağaçlar yapraklarını dökerken gölün dalgalarına dalmış oturuyordum. Elime aldığım ince, uzun dal ile suya daireler çizerken rüzgârın uğultusuna karışan su sesi ruhumu yatıştı-

yordu. Geldiğimden beri hiç konuşmadan öylece seyre dalmıştım bu güzelliği. Sakinlik insanı dinlendiriyordu. Yalnızca, yeşilin binbir tonunu barındıran bu manzarayı izlemek istiyordum. Gönlün huzur kapısı

doğayla bir olmaya bağlıydı çünkü. Bir yandan berrak suya beğeniyle bakıyor bir yandan düşünüyordum. Su yüzeyindeki titreşimler, usulca yüzen balıklar, açık mavi gökten suya yansıyan bulutlar... Hepsi yaşamaya sevincimi pekiştiriyordu. Tablo olsa içine girip dolaşmak istenecek türden bir manzaraya sahipti burası. Bulduğum yerin lezzetine vararak suya dikkatle bakmaya devam ettim. Her bir zerresini hayranlıkla inceledim. Öyle ki içindeki ak taşlar gözüme birer inciymiş gibi parladı. Eğilip onlara uzanmaktan kendimi alamadım.

Bu pürüzsüz, oval taşlar kendimi bildim bileli beni büyülerdi. Dokuları onların kötü her şeyden uzak olduğu hissini verirdi bana. Aşına aşına bu hâle geldiklerini bilmezdim. Yalnızca güzelliklerine hayranlık duyardım. Öyle ki benim için estetik denen şey tam anlamıyla bu güzel varlıklarda şekil bulmuştu. Suyun içine koyunca rengi patlayan, âdeta canlanan bu çakıllardan ve diğer taşlardan etkilenmemek mümkün değildi. Onlara olan ilgimi düşündükçe aklıma küçükken adımla Zeytin koyduğum kara taşım geldi. Onu ilk gördüğümde kaybolmasın diye cebime koyup mütemadiyen

yokladığımı hatta sıkı sıkı tuttuğumu, heyecanla eve getirerek suya değdikçe siyah bir akik gibi parlayışını defalarca görmek için sürekli yıkadığımı hiç unutmam. Onu kaybettiğimde hissettiğim üzüntü ise hâlâ zihnimdedir.

Eskisi gibi koleksiyonunu yapmasam da taşlarla olan bağım hiçbir zaman kopmuş değildir. Dükkânlarda satılan, çevre tasarımında kullanılan taşları gördüğüm her an bütün ilgilim onlara yönelir. Yine de en beğendiklerim, çocukken emek emek topladıklarımıdır. Öyle ki taşlar benim için geçmişin bir nişanesidir. Şimdi elimde onlarcası bulunan bu taşları çocukken bulmak ne mümkündür! Arkadaşlarımla bütün parkı boydan boya kaplamış taşların arasından en güzellerini seçmeye çalışırdık. Bazen bulduklarımızı birbirimizle paylaşır bazen de tümünden birleştirir, kardeş payı yapardık. İstedığımız kadarını bulmamızın ardından çakılları özenle bir kenara ayırır, rengi güzel diğer taşları daha büyük olanlarla kırıp un ufak ederdik. Toz hâline gelen taşların renklerini birbirimize uzun uzun överdik. Hele ki kiremit gibi boyasını doğrudan veren taşlardan bulduysak yere resim çizmek veya daha sonra seksek oynamak için itinayla saklardık. Bütün bunları yaparken toz kokusu sinerdi üzerimize. İşte o toz kokusu benim çocukluğumdu.

Taşlarımızı kırınca kenara ayırdıklarımızı kimse almasın diye ya bir

çimenliğe saklar ya da cebi olan arkadaşımıza emanet ederdik. Daha sonra tozlu ellerimizi birbirlerine vurarak çırpar, kendimizce temizlerdik. Bu tertemiz ellerle dut ağacının yanına koşar, sırayla ağaca çıkardık. Bazen ikişerli çıktığımız da olurdu. Yaşlı koca dut ağacı, bu gönlü büyük çocukları her defasında sızlanmadan taşırdı. Mutluluklarımızı iri dallarına sığdırırdı.

Türlü meyve ağaçları ve çeşit çeşit çiçeklerle büyümüş bizler çocuktuk ama çıktığımız ağaçlara zarar vermemek adına onlara özenle yaklaşırdık. Sert davranan olursa etraftan “Aman ha! Dalları kırmayın! Kırmadan yiyin!” diye uyaran sesler yükselirdi. Biz de çocuk gücümüzle ağacı kendimize çeker, dikkatlice sallardık. Kimi zaman dutlar patır patır düşer kimi zamansa tek bir tanesi bile bize kendini sunmazdı. O zaman da tek tek elimizle toplardık dutları. Ağaca çıkmaya cesaret edemeyen olursa vazgeçmez, top atarak düşürmeye çalışırdık. Top ağaçta kalınca yana yakıla ya bir büyüğümüzden topu düşürmesini ister ya da kendimiz düşürmek için upuzun bir dal arayışına çıkardık. Bazı günler ağaçların altında akşam ederdik. Bütün çocuklar bir avuç dut için birlikte hareket ederdi. Büyüklere göre, aynaları pazarda olsa bile bize göre hiçbiri bu kadar tatlı değildi. Yalnız dut değil, diğer meyveler de baldan tatlıydı. İğde, erik, kayısı, vişne... Aynı zamanda

ağaca çıkabilen çocukların ayrı bir havası olurdu. Çıkıp inemeyenlerin ise havası o dallarda son bulurdu.

Topladığımız meyveleri bir poşete koyup oyun oynarken afiyetle yerdik. Biz çocuklar neredeyse boş olan otoparkta rahat rahat saklambaç, yakantop, istop oynarken annelerimiz ve komşularımız minderlerini alıp dışarıda otururlar, uzun uzun sohbet ederlerdi. Onlar gelince topladığımız meyveleri memnuniyetle onlara da ikram ederdik. Ben o zamanlar ikramımızın ne kadar hoş karşılandığını, takdir edildiğini bilmezdim. Doğrusu yıllar sonra “Sizin meyveleriniz başkaydı, iyilerini kendinize ayırmayı düşünmez, neyiniz varsa öylece sunardınız...” denmese muhtemelen bunun farkına da hiçbir zaman varmazdık. Komşumuzdan gelen bu söylemle çocukların aklına hinlik gelmediğini yirmi sene sonra tekrar anladım. Belki de her birimiz farkına bile varmadan yaz boyu bize ikramda bulunan cömert ağaçları örnek alırdık. Bense bu ikramlardan en çok ebem bulgurunu severdim. Hâlâ yetişsin diye de dört gözle beklerim...

BİR OD'A AİT

HARUN CEYLAN

Teslim ettim günahlarımı parça parça. U dönüşü levhasından geçtim gururla, bir daha görmemek üzere. Seçimlerimi çalan saatlerimi, yordam bilmez çıkışlarımı, talihsizliğe sitemlerimi acemi hayalzedeler birliğine bıraktım. Hatalarımın yorgunluğunu üstlenenlere borçlandığım minnetleri zimmet defterime kaydettim. Pişmanlık kuyusuna eğilen yorgun ve hüznü yüzüme baktıkça Narkissos'un narkozdan ayılmasına benzer bir ruh hâli gördüm içimde. Sarı bir tehlike çanı çınladı kulaklarımda.

Sessizlik daha çok mu tehlike soktu sınırlarıma? Sürülerle geçen gürültü katarları çiğnedi mi kuytu mutluluklarımı? Kendime ait bir oda, yıkılmış viraneler dolu bir dünyada fazla iddialı mı görüldü kınayanlarca? Kaybolduğum hadsiz cürüm çöllerinden beni çekip sahil-i selamete ulaştıran dua yüklü avuçlar boş yere mi açıldı semaya? Öfkem İsa aleyhisselamın mabetteki tüccarlara karşı öfkesine benzedikçe, gördüğüm tepkiler de Ferisilerin alıştıkları düzenlerine daha da çok sarılmalarına mı benzedi?

Âlemlere rahmet Peygamber'in sığındığı Taif'teki bahçe hepimizin ortak kaderi mi yoksa? Yükümüzden korkumuz, Yunus aleyhisselamın balığın karnında noktalanmış imtiha-

nına mı götürüyor bizleri? Yoksa bu kadar şanslı değil miyiz? İkinci bir şansı bile hak etmiyor muyuz yoksa? Yusuf aleyhisselamın kardeşlerinden daha mı nankörce ve kıskançça çaldık bir çocuğun umutlarını? İsrailoğullarından daha da çok mu sızlandık Allah'ın nimetlerine? Ebu Leheb'den daha acımasız, Ebu Cehil'den daha mı inatçı olurduk hakikate karşı durmakta?

Kendime ait bir oda. Kendime ait bir hesaplaşma. Neslime ait bir rapor. İnsanlığa ait bir sorgulama. Nihayet ardımızda bıraktıklarımızla yazılacak bir şahitlik. Körleşmenin acı faturası. Boynuma vurulan sıradan gündemlerden kalkmayan başım. Yetimlere yetmeyen ellerimin çaresizliği. Aç ve susuz bırakılan masumların, zalimlerin yakalarına yapışacağı günlere kavuşma isteği. Kendime ait miyim? Kimler bize ait? Biz kime aitiz? Ruhumuzun ruhu var mı gerçekten? "Beni salıncaksız kodular / ekmeğimi çamura buladılar, kirpiklerimi toza toprağa / aldılar tahta atımı benim." çığlıklarına ebedî âlemin ebedî hâkimleri olma şerefine ulaşacaklar mı karşılık verir?

Oda ait bir kendim. Canlı yangın yayımları. İçimdeki kargaşa, insanlık kuralları ihlallerinin sonlanmasını gözlüyor. Dünyanın batısı, doğu-

su var mı gerçekte? Yoksa yönünü kaybetmiş insanoğlu mu asıl sorun? Diriler mi şikâyetçi yoksa ölüler mi? "İnsanlık adına büyük bir adım."

Bu yüzyılda attığımız adımlarımız büyük mü gerçekten? Her sene ileri mi gidiyoruz? Yoksa acılarımız, sahteliklerimiz, bencilliklerimiz, duygusuzluklarımız, kavgalarımız, tükettiklerimiz mi ileri gidiyor? Ruhumuzdan kalan kısımlar, "zübde-i âlem" olmamıza yetecek kıvılcımı sağlıyor mu gerçekten? Nereye, niçin bağlanıyor ve çevrim içinde kalırken hangi ateş çemberinin tutsağı oluyoruz? Uzay, içimizdeki boşluktan daha mı büyük ve karanlık? "Biz, en yakın göğü kandillerle donattık." (Mülk, 67/5) ayetinde Yüce Allah'ın işaret ettiği yıldızlar sadece dekor mu oldu bizim için? Bu azametin ürpertemediği kalplerden çözüm mü bekliyoruz dünyanın selameti için?

Bunları bilmek yük oluyor satırlarıma. Kelimelerin dönüştüremediği insanı, kurgulanmış görüntüler, sahte replikler, planlanmış senaryolar dönüştürüyor. Kayıp giden ömürlerin sandıkları açıldıkları zaman bu yapay malzemeler ortaya çıkıyor. Geriye bırakmak istediklerin bunlar mı? "Kaldırımların emzirdiği çocuk"lar nerede? Tedris-i hayattan tedris-i hakikate geçmek bizlerin kârı değil midir? Yabancıların medeniyet dersi verdikleri

bu hengâmda tarihin asıl sahipleri haklarını geri alabilirler mi? Gösterilenle anlatılan arasında oluşan dev obruk daha ne kadar büyümeye devam eder?

Kendime ait bir kendim. Başkaları kendi hikâyelerini gururla yazarken gördüm titrek ellerimin âciz kaldığını. Hayat buldum hayatın kısas'ında. Durgunluğum, nerede

durmam gerektiğini bilmemden ötürüydü. Kesmedi geçmişimdeki kendim benimle göbek bağı ve "Mazi kalbimde bir yaradır." sözünü söylemeye devam etti. Günlerin acı bilançoları aktıkça hoyratça bültenlerden gördüm "kendilerimiz"i sorgulama zamanımızın kronometrelerce geçtiğini. Anladım Sahib-i Zaman'dan selamıza kadar aldığımız ödünç sürenin ödün verdiklerimize

kurban edildiğini. Bildim kendimi ilimle. İlim, kendimi bilmekti. Çıktım bilgelik ağacının dalına, sezdim devasa planı. Parça parça vazgeçtim akvaryumdaki kumlara saklanmaktan. Yaş tahtalara bastıkça sağlam olanların da kıymetini öğrendim. Onların sayısı yetmese de dünya binasını mamur etmeye, anladım onlardan biri olmak yeterdi insan olmaya.

Kaynakça

1. Mahmut Derviş, "Kızılhaç Üstüne Basit Şarkı", *Filistin Şiiri*, Haz. A. Kadir vd., Hilâl Matbaacılık, İstanbul: 1976, s.36.

YÜZÜNÜ KAYBEDEN İNSAN

KÜRŞAT BAHAEDDİN CARDA

Dijital gelecekte bildiriyorum...

Yüzlerdeki kıvrımlar, gözlerdeki esrar, dudaklardaki mahcup tebessümler silinmiş. Artık ne bir bakışın anlamı var ne de bir yüz ifadesinin ağırlığı. Herkes tek tip, ifadesiz ve ruhsuz. İfadesiz yüzler; gülmek nedir, öfkelenmek nedir, ağlamak nedir, şaşkırmak nedir bilmiyor.

İnsanoğlu tekno-devrimle tekrar şekillendi ve artık yüz yüze iletişime, birbirinin gözlerinin içine bakmaya, sesini duymaya ihtiyacı kalmadı. Çünkü bu çağın insanı, duygularını parmak uçlarında taşıyor. Bir uzuv hâline gelen telefonlarda hislerimizi anlatan, gülen, ağlayan, öfkelenen simgelerimiz var. Adına “emoji” diyorlar. Duyguların yerini dijital suratlar aldı. Bu durumu haklı kılan bilimsel gerekçeler bile üretildi; emoji, beynimizdeki amigdalayı uyarıyor, mutlu simgeler dopamin salgılatıyor. Hatta 2015’te Oxford Sözlüğü, yılın kelimesi olarak bir kelime değil, bir emoji seçti: Gülmekten gözünden yaş gelen yüz emoji.

Hâlbuki duygular bir simgeye indirgenemeyecek kadar derin ve katmanlıdır. Buna “duyguların dili” denir. Duygular sadece mutluluk, üzüntü, öfke gibi temel kategorilerle sınırlanamaz. Örneğin, “hüzün” ile “keder” arasında fark vardır. Aynı hüznün bazen kırgınlık bazen

çaresizlik bazen de kabulleniş taşır. 😞 veya 😞 gibi emoji bu incelikleri yansıtamaz.

Diğer yandan dilin mecazları, çağrışımları ve tonlamaları duyguları çok yönlü aktarır. “İçim burkuldu” ya da “boğazım düğümlendi” gibi ifadeler yalnızca anlam değil atmosfer yaratır. Emoji ise simgeseldir ve tek boyutludur.

Duyguların Dili Vardır

Duyguların en güçlü dışı vurumu yüzümüzde saklıdır. Büyük romancılar karakterlerinin ruh hâllerini yüz ifadeleriyle betimler. Bu, sadece fiziksel bir tarif değil; derin ruhsal dünyaların aynasıdır.

Tolstoy’un *Anna Karenina*’sında, Anna’nın yüzünde heyecan ve korkunun yarattığı donukluk; *Savaş ve Barış*’ta Prens Andrey’nin melankolik ifadesi karakterlerin iç dünyalarını ele verir. Dostoyevski, *Suç ve Ceza*’da Raskolnikov’un suçluluk ve korku dolu yüzünü, *Yeraltından Notlar*’da acı ve çaresizlik yüklü bakışlarıyla ruh çatışmasını gösterir.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Huzur*’unda Mümtaz’ın yüzündeki yorgunluk ve boşluk, Nuran’ın gözlerindeki çelişki ve karmaşa duyguların dalgalanmasını anlatır. Hugo’nun *Sefiller*’inde Jean Val-

jean’ın yüzünde yılların acısı ve umudun kırılğan ışığı; Fantine’in yorgun ve çaresiz ifadesi, Javert’in katılığı, vicdan ve adalet arasındaki mücadelenin izlerini taşır.

Reşat Nuri Güntekin’in *Çalılıkusu*’nda Feride’nin hayal kırıklıklarıyla solan yüzü, Kamran’ın endişe dolu bakışları; *Yaprak Dökümü*’nde Ali Rıza Bey’in hüznün ve çaresizlik yüklü yüzü hayatın ağırlığını yansıtır. Kemal Tahir’in *Devlet Ana* ve *Kurt Kanunu*’ndaki karakterler de yaşadıkları ihanet, korku ve kararlılığı yüzlerinde taşır.

Bir bakış bu yüzden sadece bir bakış değildir. Bir bakış sadece korkuyu değil aynı zamanda çaresizliği, umudu, huzuru ya da teslimiyeti anlatır. Yüz, insan iletişiminin başladığı ve bittiği yerdir. Her mimik, insan ruhunun derinliklerinden izler taşır. Bu nedenle roman karakterleriyle empati kuruyoruz. Onları ete kemiğe büründürür, bizden biri yapar, aramızda dolaştırırız. Emoji ise bu derinliği taşıyamaz, yalnızca duygunun basit ve yüzeysel bir simgesini sunar.

Görünen o ki büyük romancılar günümüzde yaşasalar ve dijital mecraları kullanmaya kalksalar hiç kimse onların yazdıklarını okumaya zaman ayırmaz hatta okuyacak kadar değerli bulmaz, sıkıcı bulurdu.

**Bir insanın yüzü,
ruhunun en derin
iiridir. Orada
yalnızca bir duygu
değil gemiin
yaraları, geleceğin
korkuları, anın
elikileri dans
eder.**

Mesela Dostoyevski, Raskolnikov'un yüzündeki solgunluğu, titreyen dudakları ve dalgın gözleri sadece birkaç emojiyle ifade etmeye kalksa ortaya komik ve vahim bir durum çıkardı. Tolstoy bu dijital çağda dut yemi bülbüle döner, Tanpınar'ın dili lal olur, Hugo aırır kalırdı.

Duygunun Dijital Tahrifatı

Günümüzde herkes hissettiğini ve dndğn hızla tktmenin peinde. Kimsenin bakıların ardındaki anlamı, dudak kenarındaki titreyii, gözlerdeki solgunluğu çözmeye niyeti yok. Konuarak bile zor anlaan insanlık, artık yazıarak ve hatta yazmadan, emojiyle iletiim kurmaya alııyor.

Bugün ne hissettiğini birkaç simgeyle anlatmak, hissetmekten daha önemli hâle geldi. Duygular, simgeleerek basitleti, ruh, yüzünü kaybetti. İnsan, hızın ve kolaylığın cazibesine kapılıp derinliği terk etti. Oysa insanlık kelimelerin, bakıların, yüz ifadelerinin taıdığı ruhu kaybederek çok ŗey yitiriyor.

Bir insanın yüzü, ruhunun en derin ŗiiridir. Orada yalnızca bir duygu değil gemiin yaraları, geleceğin korkuları, anın elikileri dans eder. Titreyen dudak, melankolik bakı, donuk ifade... Bunlar basit bir dijital sembolle kapanacak izler değildir. Bir ağlayan emoji belki hüznü anlatır ama gözlerdeki sızıyı, yürek yangınını taıyamaz. Bir gülen emoji kahkaha atar ama o gln altındaki kırınlığı göremez. Emojiyle ruhun sesini değil sadece yankısını fısıldar.

Yüzüne Geri Dn İnsanlık

Teknoloji ne kadar geliirse gelisin; kelimeler, yüz ifadeleri ve bakılar arasında saklı derin anlamlar asla birkaç sembolle yer değitirmeyebilir. Çünkü insanın hikâyesi yüzünde yansır, emojiyle ise yalnızca o hikyenin solgun birer gölgesidir.

Ve bu noktadan geri dn, insan yüzündeki çizgilerde saklı hikâyeyi, bakıların söylediği kelimesiz cümleleri hatırladığımızda balayacaktır. Ancak o zaman emojiyle değil insan yüzünün anlatacak daha çok ŗeyi olduğunu fark edeceğiz.

Gülten Akın'ın dediği gibi: "Ah, kimselerin vakti yok durup ince ŗeyleri anlamaya." Bir gün aynaya bakarken aklımıza gelebilir bu cümle. Yzmzdeki anlamsızlığın bir anlamı ya da bir nedeni olduğuna dair bir fikir belirebilir. Belirirse belki buradan balayabiliriz drdklerimiz bir bir yerden alıp yerine koymaya...

Koreceden çeviren: **Büşra Melek Gedikoğlu**

“HENÜZ” İLE “ÇOKTAN”

Hayatta henüz yaşanmamışlığa dair,
 Bir ümitsizlik seni kuşatıveriyorsa eğer,
 Hâlihazırda yaşayabildiklerinin penceresinden bak.
 Problemlerin içinde var olan cevabı gibi,
 Kış mevsiminin içine dolan ılık bir bahar gibi.
 Gerçekte bir gün gelecek olan geleceğin,
 Henüz gelmemiş güzel bir dünyasının olması,
 Ümitsizliğe düşmene sebepse eğer,
 Hayatına çoktan gelmiş bulunan,
 Güzel yaşanmışlıklarına bak.
 Henüz açmamış bir çiçeği görebilmek için,
 Nasıl ki önce köküne ve toprağına eğilip ilgilenilir,
 İşte senin de yanındakini sabırla karşılamana,
 Bir de onun ilerlemesine katkı sağlaman gereklidir.
 Şu birbirinden uzak mı uzak,
 Çoktan olmuşla henüz olmamışın arasını,
 Günbegün tüm benliğimle ve yaşantımla azme sarılarak,
 Yaşanılabılır kılınan güzel bir dünya için önce ben,
 Benzemeyi istediğim o güzel kişiyi,
 Çiçekler açtıracak bir umudun insanı yapmalıyım.

B a Ő K a
 S E S L E R

Zorbalığın tarihi, insanlığın tarihi kadar eski. Geçmişte fiziksel güç veya psikolojik baskı ile kendini gösteren, تنها sokak aralarında, okul koridorlarında ya da bahçelerinde yaşanan geleneksel zorbalığa yeni, dijital dünya ile ilişkili bir tür daha eklendi: *Siber zorbalık*. “Yeni nesil tehlike” olarak tavsif edilen bu tür zorbalığın sahnesi ise dijital âlem.

Siber zorbalık, dijital iletişim araçları yoluyla bireyin başkalarına yönelttiği kasıtlı, incitici ve tekrarlayan saldırıları ifade ediyor. Kimi zaman mağdurun bir fotoğrafı sosyal medyada alay konusu yapılıyor, bazen dijital oyunda dışlanarak mağdur yalnızlaştırılıyor, kimi zaman bir mesaj grubunda küçültücü sözlerle hedef alınıyor kimi zaman ise adına açılan sahte hesaplarla mağdurun haysiyeti zedeleniyor.

Siber zorbalık, fail ile mağdurun aynı fiziksel mekânı paylaşmak durumunda olmadığı bir zorbalık türü. Sosyal medya platformlarında, mesajlaşma uygulamalarında ve çevrimiçi oyunlarda sıklıkla gerçekleşiyor. Ekranın ardına gizlenen dijital zorbalılar, kurbanlarını gece gündüz demeden rahatsız etme imkânı bulabiliyor. Üstelik fail, bu tür bir zorbalığı, gerçek hayatta olduğundan çok daha kolay yapıyor. Zira klavyenin tuşları ardına saklanıp karşısındaki gerçek insanı,

sanal dünyada hedef hâline getiren fail; çoğu zaman yakalanmayacağını, bedel ödemeyeceğini, hesap vermeyeceğini düşünüyor. Dijital dünyanın sunduğu anonimlik, zorbalığı kolaylaştırıyor.

Özellikle gençler arasında yaygın *siber zorbalık*. Her gün nice genç, sanal darbelerin hedefi oluyor. Hakaret, tehdit, dışlama, aşağılama ve mahrem olanı ifşa etme dijital ortamda gerçekleştirilen zorbalık çeşitlerinin en yaygınları olsa da bazen yalnızca bir emoji bile bireyi incitecek bir tesir oluşturabiliyor. Kimi zaman bu darbeler sanal toplulukta yankı buluyor ve dijital zorbalık bir anda linç hâlini alıyor. Mağdur, dakikalar içinde belki de binlerce kişinin aşağılamasına maruz kalabiliyor.

Dijital çağın çoğu meselesi gibi *siber zorbalık* da yalnızca bizimle ilgili değil; küresel boyutu olan bir mesele. Dünya Sağlık Örgütünün verileri, cinsiyeti fark etmeksizin ergenlik dönemindeki her altı gençten birinin siber zorbalığa maruz kaldığını ortaya koyuyor. Kimi toplumlarda siber zorbalık öylesine yaygın ki âdeta kanıksanmış, gündelik hayatın olağan bir parçası olmuş durumda. Ülkemizde yapılan araştırmalar da durumun pek iç açıcı olmadığını gösteriyor. Akademik çalışmaların ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun saha çalışmalarının gösterdiği üzere; Türkiye’de çocukların

yarıdan fazlası internette dolaşırken en az bir defa siber zorbalığa şahit olmuş, öğrencilerin yüzde 12 kadarı ise doğrudan maruz kalmış. Dijital etkileşimin yoğunlaştığı büyük şehirlerde bu oran %20’lere kadar ulaşıyor. Kimi gençler bizzat zorbalık yaptığını itiraf ediyor. Tüm bu veriler, siber zorbalığın kenarda köşede kalan bir sorun değil; gündelik deneyimimizin maalesef bir parçası hâlini aldığını gözler önüne seriyor.

İstatistikler, durumun vehametini ortaya koysa da bireysel incinmişliklerle bizleri doğrudan karşı karşıya getirmiyor; dijital zorbalığa maruz kalan mağdurların yaşadığı duygusal tahribatı açığa çıkarmıyor. Zorbalılar, anlık etkileşim ve beğeni uğruna başkalarının dış görünüşüne, etnik kökenine, kilosuna, giyimine veya yaşam tarzına dair acımasız eleştirilerde bulunabiliyor, mağduru alay konusu kılabilir ya da hatalarını yüzlerine vurup küçük düşürebiliyor. Cinsel taciz ya da fiziksel şiddet tehditlerine maruz kalan çocukların ve gençlerin omuzlarına ağır bir yük biniyor. Aşağılanan, fiziksel görünüşüyle dalga geçilen gençlerin haletiruhiyesinin nasıl etkilendiğini, onları nasıl uçurumlara sürükleyebileceğini düşünmüyor zorba. Oysa araştırmaların da işaret ettiği gibi; özgüveni kırılmış, değersizlik duygusuna kapılmış, iştahını kaybetmiş, dikkati dağılmış, yoğun kaygı ve stres altında ezilen; aynaya her

bakışında kendini hor gören sayısız genç, bu görünmez şiddetin kurbanı hâline geliyor.

En kötü senaryo ise maalesef ihtimalin ötesine geçip gerçekliğine şahit olduğumuz geri dönüşü olmayan durumlar. Siber zorbalık mağduriyeti, kimi gençlerin intihar girişimlerine zemin hazırlayabiliyor. “Veda video”larında yaşadıkları zorbalıklara, maruz kaldıkları acımasız yorumlara atıf yaparak canlarına kıyabiliyor gençler. Bu hazin tablolar, dijital zorbalığın yalnızca sanal bir hoyratlık olmadığını; geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabilecek tesirli bir mesele olduğunu, acı bir şekilde hatırlatıyor.

Sorunun kendisi gibi siber zorbalığa karşı farkındalık, bilinç ve duyarlılık geliştirme hedefi de artık küresel bir gündem. Platformlar, kullanıcıların zorbalığı bildirmesine imkân tanıyan özellikler geliştiriyor. Okul sıralarında eğitimciler, *dijital adabımuşereti* de gündemlerine alıyor. Siber zorbalıkla başa çıkma yolları, müfredatlara dahil ediliyor. Çocukların/gençlerin yaptıkları bazı fiillerin aslında birer siber zorbalık eylemi olabileceğini fark etmeleri sağlanıyor. Mağdurlara ise zorbalıkla karşılaştıklarında yalnız olmadıkları, başvurabilecekleri yolların ve haklarını koruyacak hukuki mekanizmaların bulunduğu öğretiliyor.

Fakat ailelerin de bu yeni dünyanın gerçeklerine hazırlıklı olması icap ediyor. Dijital dünyanın içine doğan çocuklarına kıyasla bu dünyaya daha az aşina olsalar da ebeveynlerin ço-

cuklarını bekleyen riskleri bilmesi, farkındalıklarını artırması şart. Zira çocuğun, mağduriyet yaşadığında yalnız olmadığını hissetmesi gerekir. Aynı şekilde, zorbalığa meyletmenin bir eğlence değil de ağır bir vebal olduğuna dair bir duyarlılık kazandırmak, ailelerin sorumluluğunda. Bunun yanında akran desteği, siber zorbalığın en güçlü panzehirlerinden addediliyor. Maduriyete şahit olanın sessiz kalmak ya da seyirci olmak yerine mağdurun yanında olduğunu hissettirmesi, empati ve dayanışma duygusunu canlı tutması, zorbalığın tesirini zayıflatacak insani tepkiler arasında.

En çok hatırda tutmamız gereken ve bağlayıcılığımıza inandığımız husus ise, siber zorbalığın insanın haysiyetine dokunan, kalpleri inciten, kul hakkına giren ağır bir vebal olduğu.

Kul hakkı, gıybet ve iftira hakkında önemli ihtarlar taşıyan bir dinin mensupları olarak bilmeliyiz ki; “sanal” diye nitelediğimiz sosyal medya mecralarında işlenen fiiller de, ahirette hesabını vereceğimiz “gerçek” mesuliyet alanlarına dâhildir.

Kaynakça

Akdeniz B - Doğan A., 2024 “Siber Zorbalık: Tanımı, Yaygınlığı, Etkileri, Risk ve Koruyucu Faktörleri”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 16(3):425-438.

“Okullarda ‘Siber Zorbalığa Karşı Farkındalık’ Psikoeğitimi”

www.orgm.meb.gov.tr

“A focus on adolescent peer violence and bullying in Europe, central Asia and Canada”

www.iris.who.int

MEHMET AKİF'İ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

BİR İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy, 1873'te İstanbul'un Fatih ilçesi, Sarıgözel Mahallesi'nde doğdu. Babasının vefatı sebebiyle girdiği Baytar Mektebini birincilikle bitirdi. Millî Mücadele'ye destek verdi ve yarışmaya katılmadığı hâlde yazması için yapılan ricalarla İstiklal Marşı'nı kaleme aldı. Ömrünün son yıllarını sürgünde Mısır'da geçirdi. Vefatından hemen önce İstanbul'a döndü. 27 Aralık 1936'da son nefesini verdi. Sağlığında yedi şiir kitabı yayımlandı. Kitapları 1911'de yayımlanan ilk kitabının da başlığı olan *Safahat* ismiyle bir araya getirildi.

Zor zamanların şairidir Mehmet Akif Ersoy. İstiklal Marşı'nın yazarı olarak, vatan sevgisi ve millî bilinci derinlemesine hissettirir. Onunla aynı dönemde yaşayan her şair onun yazdığı gibi "ödev" şiirleri yazmamıştır. Ancak Akif bu şiirleri yazmayı bir "ödev" bilmiştir. Eserlerinde ahlak, adalet ve toplumsal sorunlara dair evrensel mesajlar sunar. Dördüncü kitabı *Fatih Kürsüsü'nde*'nin ilk şiiri "İki Arkadaş Fatih Yolunda"da Akif, Fatih Camisi'ne giden iki arkadaşına "ödev" ve "ahlak" kavramlarını kendi poetikası bağlamında merkezi yerini, söz konusu iki kelimeyi kullanmadan söyletir: "Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek: / Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek!" O, şiirinde taklidi çok kolay yapılan "samimiyeti" en sahici, en sahih bir şekilde hissettirir.

İKİ Mehmet Akif Ersoy, poetikasıyla sadece şiirini değil hayatını da kuran bir şair olarak edebiyatımızda özel bir yere sahiptir. Onu şair kılan da zaten bu tutarlı hayat rotasıdır. *Safahat*, 20. yüzyılın ilk çeyreğinin keskin virajlarında savrulan bir ülkenin karakutusu olarak kütüphanemizde yer alır. Özellikle II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet'in ilanı arasında geçen on beş sene boyunca yaşanan ve bugünleri de şekillendiren o keskin dönemeçler silsilesini okuyabileceğimiz, hissedebileceğimiz şiirlerin pek çoğu Mehmet Akif Ersoy imzası taşır.

Akif, şiirinde kâh "Süleymaniye Kürsüsü'nde" kâh "Mahalle Kahvesi"nde konuşur. Hep muhatabına derdini anlatmayı ahlaki bir ödev olarak görür ve muhayyilesini bu merkezde inşa eder. Mehmet Akif'in muhayyilesi bu ödevi esas alarak şekillendiği için bir romancının muhayyilesine yakın çalışır. Tahkiyeler, mekân tasvirleri, diyaloglar ve monologlar hep bir romancının muhayyilesine benzer bir edaya sahiptir.

BEŞ Her ne kadar dünya görüşleri çok farklı olsa da Tefik Fikret'in "Balıkçılar"ı, Mehmet Akif Ersoy'un "Küfe"si ve Nazım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları* arasında da bir devamlılık kurmak mümkündür. Sadece tema değildir bu devamlılık. Yoksulluğu merkezi bir tema olarak seçmenin ötesinde bu temayı anlatmayı bir "ödev" olarak benimser ve "ahlak" da üç şairin muhayyilesinde inşa edici bir iradedir. İsmet Özel, Türk şiirinde Namık Kemal ve Ziya Paşa'dan başlayan "ethos" kanadının soyağacını sayarken Tefik Fikret'i, Mehmet Akif Ersoy'u ve Nazım Hikmet'i anar.

Şairin 1933'te Mısır'da yayımlanan son kitabı *Gölgeler* hazin bir finaldir. Bir yenilginin ilan edilişidir âdeta. Yine de o gölgelerde bile “ödev” ve “ahlak” tamamen terk edilmiş değildir. Sadece kürsüden inilmiş veya muhatabına can havliyle hakkı anlatma kaygısı biraz arka planda kalmıştır. O kitapta bile Akif “Alınlar Terlemeli”, “Hâlâ mı Boğuşmak?” yahut “Yeis Yok!” demekten geri durmaz.

YEDİ Mehmet Akif Ersoy'un toplumsal duyarlılığı kimi çevrelerce şiiri adına bir zaafiyet gibi algılanır. Prof. Dr. Fazıl Gökçek ise bu görüşte değildir: “Şiirleriyle daha çok içinde yaşadığı toplumun acılarını terennüm etmiş, fakat aynı zamanda bu acıların sona ermesi için çözüm önerileri de sunmuş duyarlı ve vicdanlı bir aydındır. Bu duyarlılığı ve vicdanıyla çağına ayna tutarken, genellikle bir klişe hâlinde söylenenin aksine, sanat ve estetikten ödün vermemiştir.” Mehmet Akif Ersoy, “Seyfi Baba”, “Küfe”, “Mahalle Kahvesi” gibi manzum hikâyeleriyle şiirle roman arasındaki sınırı zorlayan büyük anlatılara imza atarken hem hikâyeyi ve anlattığı gerçeklik düzlemini hem de aruz vezninin, şiirin hakkını vermekten bir adım geri durmamıştır. Akıcı ve kendini okutan bir dil ve üslupla yazan şair, Türk edebiyatına yeni ufuklar, yeni temalar ve duyarlık alanları kazandırmıştır.

Devrinin pek çok aydını gibi Arapça, Farsça ve Fransızca'yı çok iyi bilen Mehmet Akif Ersoy; şiirlerinde halkın konuştuğu dile yakın bir dil kullanır ve günlük hayatın söz varlığını tercih eder. Bu, şiire doğal ve rahat bir söyleyiş kazandırır. Şiirlerinde ironiyi sıkça kullanır. Değişik sosyal çevrelerin dil kullarımlarını şiirine taşır. Fransızca bilgisi, şiirlerinde modern roman türünün imkânlarına da yer vermesini sağlamıştır.

DOKUZ

SEKİZ Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinden Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın nabzını tutmak, sadece Osmanlı Devleti'nin değil İslam dünyasının da zihin haritasını çıkarmak mümkündür. Pek çok şiirinde Kur'anı Kerim'den ilham alan Mehmet Akif; kendi güncelinin şiirini üretmiş, milletin ve memleketin ekonomik ve sosyal sorunlarını şiirleştirmiştir. Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in başlangıcındaki toplumsal dinamikleri anlamak için eşsiz bir kaynaktır. *Safahat*, hayatın farklı kesimlerinden insan manzaralarını ve dönemin ruhunu yansıtır.

ON Birinci Dünya Savaşı yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa'da vatan için görev yapan Ersoy, Millî Mücadele yıllarında çıkardığı dergiler ve verdiği vaazlarla işgale karşı millî şuurun güçlenmesi için elinden geleni yapmıştır. Onun şiir dünyası, hayatı ve mücadelelerinden ayrı bir kompartımanda işlenemez. Tam tersine mücadelelerini şiirinin tam da kalbine yerleştirmiştir. Bu özelliği bugünün ve geleceğin edebiyatçılarına da ilham kaynağı olmalıdır.

SİYAH OLMAKLA KARARMAK ARASINDA: "BOY FROM HEAVEN"

MEHMET ÖNDER KARAKAŞ

Tarik Saleh'in 2022 tarihli *Boy from Heaven* filmi, Cannes Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'nü aldığı anda yalnızca bir casusluk anlatısı olarak değil; din ile devlet arasındaki kırılğan ve çoğu kez görünmez müzakereleri görünür kılan bir politik alegori olarak anılmıştı. Kahire'de bulunan El-Ezher Üniversitesinin taş avlularında başlayan hikâye, küçük bir balıkçı kasabasından gelen Adam'ın masumiyetini merkezine alır; ancak kısa sürede bu masumiyet, otoritenin gölgesini düşürdüğü kadim bir kurumun içinde hem korunacak bir cevher hem de sömürülecek bir araç hâline gelir. Film, böylece sıradan bir erginlenme, intisap etme öyküsünü değil; inanç ile otorite, hakikat ile tahakküm arasında sıkışmış bireyin varoluşsal çaresizliğini resmeder.

Büyük Şeyh'in ölümüyle açılan boşluk, El-Ezher'in taş avlularında önce bir fısıltı, sonra bir uğultu olarak dolaşır; niyazla talimatın, ilimle prosedürün, ritüelle gözetimin aynı kubbenin altında birbirine çarpıştığı o eşikte Adam'ın hikâyesi görünür hâle gelir. Balık kokusunu üzerinden atamayan o genç yüz, kısa sürede velud bir masumiyet olarak keşfedilir: Adam, "temiz" olduğu için güvenilir, "yeni" olduğu için eğilip bükülebilir, "inançlı" olduğu için ikna edilebi-

lidir. Böylece kabul mektubu bir armağan olmaktan çıkar; masumiyete kesilmiş bir senet, içeriye girişin bedeli, dışarıyla bağın düğümü olur. Avlu -içeriye dışarıdan ayırdığı sanılan o açık mekân- aslında bir eşikten ziyade bir elek gibi çalışır; kim kalacak, kim aralanacak, kim dışarı sürülecek? Buna taşların gölgesi karar verir.

Adam'ın adımlarını kılavuzlayan şey ilk günlerde ilimdir; ayetlerin yankısı, ders halkalarının sükûtu, hocaların derinliği... Fakat ritüelin düzeni çok geçmeden başka bir düzene eklenir: Ders aralarında kurulan küçük ittifaklar, cinayet sonrasında başlayan büyük seçim; kalın klasörlerin arasında dolaşan isim listeleri, "güvenli" ve "güvensiz" diye fişlenen hayatlar. Kıraat yarışması yalnızca tilavetin güzelliği değildir; sesin titreyişi, nefesin temposu, bakışın istikameti bile kayıt altına alınır. Sessizliğin sesi kalınlaşır; huzurun değil, ihtimalin ve gözetimin sesi. Ve artık şu soru, mırıldanma olmaktan çıkarak Adam'ın göğsünde taş gibi yer eder: İnsan, hangi anda yalnızca "kullanışlı bir vasıta" olur?

Bu noktada Agamben'in "çıplak hayat" kavramı, duvarların gölgesinde somutlaşır: Hukuken öğrenci, fiilen envanter kimliğiyle tanınan ama öznesi eksiltilmiş bir figür. Adam'ın

safiyane inancı tam da bu yüzden kıymetlidir; zira maalesef saf olan kolay ayırıştırılır, saf olan çabuk biçim alır, saf olan az çabayla ikna edilir. "Absürt" kavramı burada bir düşünce alıntısı değil, bir hâl olarak yaşanır: Doğruyu söylemekle doğruyu korumak arasındaki mesafe her hamlede uzar; seçtikçe çoğalan yanlışların ortasında "doğru", gitgide daha çok başkasının hesabına çalışır. Hannah Arendt'in o sarsıcı teşhisi kötülüğün çoğu zaman görev kusursuzluğu kılığında dolaşması Albay İbrahim'in hissiz cümlelerinde yankı bulur; onun dili şiddetin süssüz yüzüdür.

Saleh'in sinemasında tüm bunlar büyük konuşmalarla değil, küçük sızıntılarla görünür: Dar koridorlarda ağırlaşan hava, taşın gölgesine çöken toz, kapı pervazında yarım bırakılan bir bakış; kamera, Adam'ın yüzüne gereğinden bir parça daha yakın durur ve seyircinin nefesini onun nefesine bağlar. Paletin sepyaya meyilli tonları, ışığın hiçbir zaman tam gün olmaması, gecenin de bir türlü zifire dönmemesi... İnanç ile iktidarın ayrıldığına inanmak isteyen gözle, çoktan iç içe geçtiğini bilen göz arasında gidip gelen o alaca hâli kurar; ne aydınlığı çağırın bir beyaz, ne karanlığı mühürleyen bir siyah. Mekânın yerinden edilmesi -Kahire'nin ruhunu

İstanbul'un taşında kurma zorunluluğu- bir eksiklik değil, bilinçli bir yara gibi çalışır: ait olduğun mekânın bile sana yabancılaşabileceğini, kutsalın bile otoriteye ödünç verildiği anda sesini kalınlaştırdığını hatırlatır.

Ders halkalarının çemberi, hocaların gözleri, su, Süleymaniye'nin sessiz avlusu gibi ritüellerin dili film boyunca birer metafora dönüşür. Su, yalnızca arınmanın değil, bilgi akışının da simgesidir. Çivit kokulu o su, bazen bir dosyaya, bazen bir fısıltıya, bazen de masaya bırakılan boş bir bardağa dönüşür. Çember, yalnızca ilmin mütevazı düzeni değildir; kimlerin içeri alınacağı, kimlerin kenara itilip görünmez kılmacağına dair sivil bir protokoldür. Ve sessizlik filmin asli cümlesidir: Konuşmamak, teslimiyet midir yoksa tehlikenin, yanlışın ve haksızlığın artık kelimeyle delinemez bir çeper kazandığının farkında olmak mı? Adam'ın yüzünde çoğu kez gördüğümüz o yutkunma, korkaklığından değil, doğru kelimeyi bulamayan vicdanındandır.

Bütün bu katmanların arasında *Boy from Heaven*, türün alışlagelmiş vaatlerini onları sonuca bağlamak için değil, bir düzenin nasıl işlediğini göstermek için kullanır. Zira burada asıl mesele, failin kim olduğundan çok, failiğin nasıl sıradanlaştığıdır. Yeni Büyük Şeyh'in makamını doldurmak için kurulan ittifaklar, yalnızca bir seçim kazanmanın değil, "hakikat" denen kırılğan şeyi hangi sesle, hangi makamla ve kimin adına söyleyeceğine karar vermenin ittifaklarıdır. Ve bu karar, en çok inananların sırtında sınıdır.

Boy from Heaven, yüzeyde bir casusluk anlatısı gibi açılır; fakat derinde

Film Künyesi:

2022 / 2 s 1 dk /

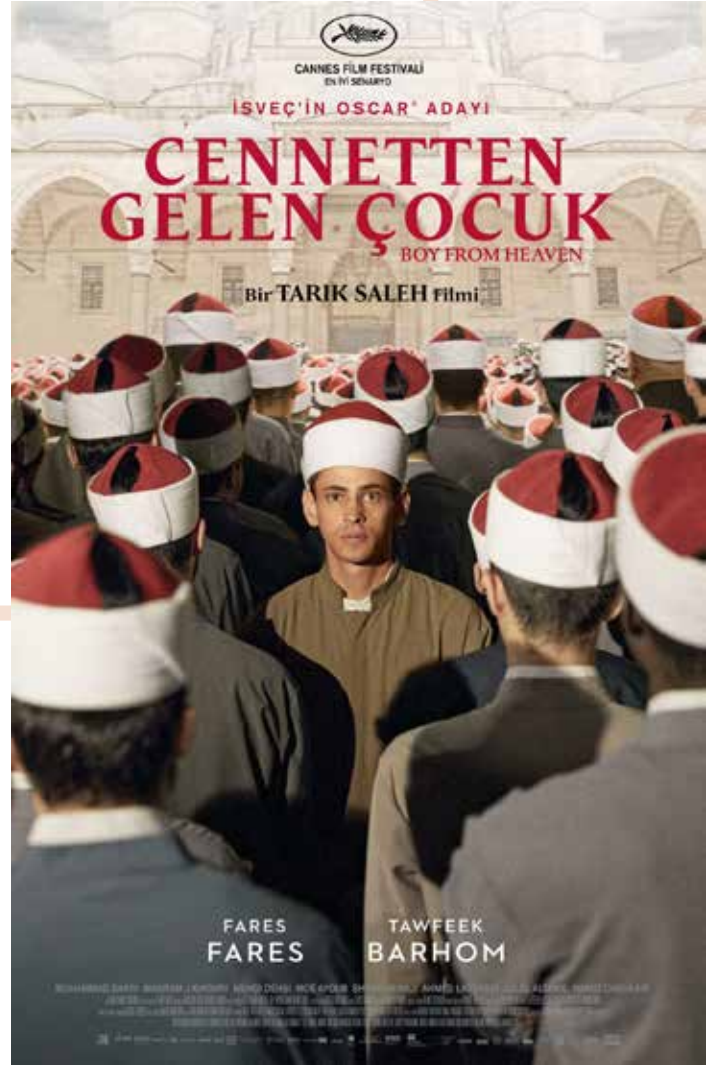
Gerilim, Dram

Orjinal Adı:

Boy from Heaven

Yönetmen: Tarik Saleh

Ülke: Filistin

inanç ile otorite arasındaki gerilimin bireyin vicdanında açtığı yarayı gösterir. Adam'a sonunda yöneltilen soru yalnızca dramatik bir kapanış için değildir; bilginin yükünü taşıyan genç bir talebeye değil, izleyicinin kendisine sorulmuş bir sorudur. Zira filmde öğrenmek, aydınlanma değil, kayıp demektir. Masumiyetin yavaş yavaş elden kayması ve inançla otorite arasındaki çizginin bulanıklaştığını fark etmek, kelimelerin artık korunma değil, gözetim aracı olduğunu da görmektir.

Saleh yapım sonunda kahramanlık vadedmez; zira bu hikâyede kahramanlık, en başından itibaren otoritenin

icazetine mahkûmdur. Değişen şey düzen değil, yüzdür: duvarlar yerinde durur, taşın gölgesi kalınlaşır, sessizliğin uğultusu devam eder. Değişen yalnızca Adam'ın bakışıdır; artık aynı masumiyeti taşımayan, aynı güveni yansıtmayan, aynı umudu beslemeyen bir bakış. Seyirci ise bu bakışla baş başa bırakılır.

Geriye şu sorular kalır: Masumiyet, otoritenin ötesinde nasıl korunabilir? Sessizliğin hangi anda teslimiyet, hangi anda direnç olduğuna kim karar verir? Ve belki de asıl mesele, siyah olmakla kararmanın aynı şey olmadığını anımsamaktır.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

HASAN GÖKTAN GÜNDOĞDU

Üniversitede ders temposuna ayak uydurmaya çalışırken insan bazen ayarı kaçırabiliyor. Sadece sınav vakti çalışmak kurtarmıyor genellikle. Eğer günü gününe çalışma yetisini bir kez kaybettiyseniz idare edecek not almak için bile çok uzun saatler kütüphaneye gitmek gerekiyor. Yine çantamı sırtıma almış kütüphaneye gitmek için metroya binmişim. Kafamı önüme eğmiş; konuları nasıl yetiştireceğimi, çıkmış sorulara bakmak için yeterince vaktimin olup olmadığını düşünürken gözüm yerde, ayaklarımın arasında duran çantama ilişti. Bu görüntüm beni geçmişe, lise yıllarıma götürdü.

Sabah erken saatlerde; bazen güneşin doğuşuyla beraber bazen ondan da önce yola koyulurdum. Bugünkü aklımla baktığımda çok basit, olağan gördüğüm lise dersleri o zamanlar çekilmez çile gibi gelirdi bana. Coğrafya, tarih, edebiyat, matematik, fizik, kimya, biyoloji... Bitmek tükenmek bilmez çileydi hepsi. Sınav zamanları, ödevler, proje ödevleri çok usandırıyor bizi derdik. Ama yine de çok severdik okulu çünkü bize sağladığı ortam paha biçilemezdi. Kafa dengi, hoşsohbet, yıllarca sürecektiyim arkadaşlıklarımız; bizi yetiştirmekte olan bir fidan gibi gören, elinde avucunda ne tecrübesi varsa aktarmak için uğraşan fedakâr öğretmenlerimiz vardı. On dakikalık teneffüste bile üşenmeyip üç dört kat aşağı inenler; kat arasında yedi sekiz kişilik sıra bekleme pahasına -belki bir el belki şanslıysa iki el oynayacağı- masa tenisinin başına üşüşenler; sınıfta arka masada oturup Ortadoğu'yu, Balkanlar'ı, Avrupa'yı, Amerika'yı tekrar tekrar kurup yıkanlar; bir matematik hocasının başında, bir fizik hocasının başında bir kimya hocasının başında sürekli test kitabından sorular soranlar; anlayacağınız binbir çeşit insan vardı.

Bir gün arkadaşlardan biri teneffüslerde hep beraber oynamamız için voleybol topu getirmişti. Ama bu beş katlı okulun üçüncü katındaki sınıfımız için pek de hayırlı bir iş olmadı. Bir teneffüs, iki teneffüs, üç teneffüs derken artık kimse aşağı inmez oldu. Sınıfta top olup da on tane erkek bir araya gelince kaçınılmaz son yaşandı. İkişer takımlar hâlinde gruplara ayrıldık, sıraları ön tarafa çekip sınıfın arka kısmında maç yapıyorduk. "Akli başında gençler, hepsi, ne olabilir ki?" diye düşünmeyin. Sanki gerçek sahada maç yapar gibi "Bam, güm!" oynamaya başladık. Birkaç gün sıkıntı çıkmadı ama böyle bir ortamda kaza olmaması beklenemezdi tabii. Dersin boş olduğu günlerden birinde yine oynamaya başladık. Bütün okul ders işlerken bir sınıfta top oynanırsa okul ayaklanmaz mı? Müdür yardımcılarında biri sınıfa gelince bütün sınıf mum kesildi. Sınıfın duvarlarını gördükten sonra hoca iyi bir nutuk attı. Bu sınıfın sadece bizim olmadığını, bizden öncekilerin ve bilhassa bizden sonra bu sınıfı kullanacak öğrencilerin bunda haklarının bulunduğunu uzun uzun ve o anın siniriyle yüksek perdeden anlattı. Başlarımız önde, derin bir pişmanlık içindeydik.

Çoğu öğrenci gibi benim de okulun en sevdiğim zamanı okul çıkışıydı. Ama diğerlerinin aksine ben bunu okul bittiği için değil okuldan eve dönüş yolculuğu için seviyordum. Arkadaşlarımla beraber yirmi dakika sohbet ede ede yürür, metronun önündeki büfeden bazen soda alırdık. Ama en eğlendiğimiz kısmı büfenin önündeki boks makinesinde birbirimizle yarıştığımız zamandı. Garip bir şekilde herhangi birimiz daimi bir üstünlük kuramıyor, her seferinde başka biri en yüksek puanı alıyordu. Bu küçük rekabette galip gelmek bize tarifsiz mutluluk veriyordu.

Metroya bindikten sonra da şimdi olduğu gibi çantamı iki ayağımın arasına koyup arkadaşlarımla sohbete devam ettim. Yaşarken ne kadar kıymetli olduğunu bilmediğim o zamanları şimdi anımsayınca gözlerimin dolması, bana o günleri ne kadar özlediğimi fark ettirdi.

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Koleksiyoner ve kültür elçisi Nuri Arlasez'in vefatının 25. yılında organize edilen "Yazmaların Peşinde Bir Ömür: Nuri Arlasez" sergisi Rami Kütüphanesinde ziyarete açıldı. İstanbul'daki farklı sahalardan toplanan yazma eserler, meşkler ve icazetnamelerin de bulunduğu sergi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı ve İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi iş birliğiyle düzenlendi.

NE HABER?
Hazırlayan:
ELİF TEKELEK

Konya'da, Karatay Belediyesi ile Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) Konya Şubesi aracılığıyla düzenlenen 14. Mevlana Şiir Şöleni'nde Türkiye'nin dört bir tarafındaki şair ve sanatseverler buluştu. Şölende Filistin, Azerbaycan, Kırgızistan, Doğu Türkistan ve Tataristan'dan 19 şair yer aldı.

DİB yayınlarından çıkan ve Prof. Dr. Huriye Martı ile Dr. Rukiye Aydoğdu Demir'in editörlüklerini üstlendikleri *Küresel Sorunlara İslami Bakış* adlı kitap, günümüz dünyasında yaşanan küresel olaylara, İslam'ın temel referanslarından beslenerek samimiyetle yapıcı bir yöntemle ve bütüncül bir bakışla çözüm üretmeye çalışıyor. Kitap insanlık olarak daha yaşanılabilir bir gelecek vizyonu oluşturmak farkındalığı umudu ile okuyucularla buluşuyor.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan "Darüselam Kudüs Eseri ve Kudüs Biyografisi" tanıtım programı yapıldı. Eserlerin tanıtımına TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş ve Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş da katıldı. Kurtulmuş, "Özgür bir Kudüs'ün ortaya çıkması için hayatımızı vakfetmek hepimizin ortak sorumluluğudur." dedi.

